

?ölen

Cako 24.02.2008

Tam otuz yıl olmuş. Bir ömür geçmiş yani ilk Oscar törenini izlediğimden beri. Döviz sıkıntısından doğru dürüst film getirtilemeyen, Türk sinemasında seks komedilerinin ve yaratıcı başlıkların ("Tak fişi bitir işi", "Kartal-Pendik gittik geldik", "Civciv çıkacak kuş çıkacak") hâkim olduğu dönemlerdi. 1960'ların sonu 1970'lerin başında birbirinden kaliteli filmleri izleyebilirken, bir arkadaşımın o dönemlerdeki muazzam saptamasıyla "yabancı filmleri dergi yazılarından seyrederek" hale gelmiştik. Sinemadan ister istemez kopmuştuk. (Hâlbuki hayatımı nasıl şekillendirmişti sinemalar. Daha ilkokul yıllarında cumartesi ya da pazar günleri iki film birden izlemek için gittiğimiz, havası ve kendisi pis sinema salonlarında, pekmezli su tadındaki Sunalko'yu içip ayçiçeği çtırdatarak kendimize yepyeni dünyalar arardık. Geceleri Roma ordularında savaşıyor, o olmadı üzerimize gelen kızıl derililere karşı kasabayı koruyan korkusuz kovboylar olurduk. Herkül, Masis kahramanlarımızdı. Yaz aylarında tahta sandalyeler üzerinde tüneyerek ve gene kaçınılmaz olarak "çıt çıt" ayçiçeği yiyerek Ayhan Işık'ın tüm kötü adamları dövüp sevdiği kıza kavuşmasını beklerdik coşkuyla. Sadri Alışık mutlaka ona yardım ederdi henüz kendi başına Turist Ömer'liğe başlamadan önce. Ahmet Tarık Tekçe, Öztürk Serengil kötü adamlardı. Tabii ki sevmezdik. Ekrem Bora'nın, Fikret Hakan'ın, İzzet Günay'ın oynadıkları mahallenin mert delikanlılarına gıpta eder, "Horoz Nuri" Vahi Öz ile Bedia'sı Mualla Süre'e güler, Hulusi Kentmen'in babalığına hayran olurduk. Benim sevdiğim "iyi kız" Hülya Koçyiğit'ti, Türkan ?oray'cılara katılmam daha sonraya denk geldi. Ama Fatma Girik'in yeri de başkaydı tabii, "Erkek Fatma" olduğu için. Henüz Filiz Akın'ı, Yılmaz Güney'in Umutsuzlar filminde, kameranın da çete reisini oynayan Güney kadar âşık âşık baktığı haliyle görüp ona tutulacak incelikten yoksundum. Sevda Ferdağ'ın veya Nebahat Çehre'nin ne kadar güzel olduklarını anlayamayacak kadar kadından bi-haber, aşk ilişkilerinin Yeşilçam filmlerindeki basitlikte yaşandığını düşünecek kadar da saftım.

[Yazının devamını okumak için tıklayın.](#)

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

"Geceler dışıdır"

Cako 03.03.2008

Geceleri severim ben. Herkes ortalıktan elini ayağını çektikten sonra, insanı baştan çıkaracak, yolundan çevirecek, aklını çecek bir hareketlilik kalmayınca işime başlarım. Gece öyle anlam kazanır. Yalnızlık ve sessizlikle. Müzik dinlesem de vardır sessizlik zira ne demiş müellif, "Her musiki aslında sesin değil de sessizliğin bir taklidi." Kendinle baş başa, sabahlara kadar süren bir çalışmanın bazen şafak sökerken ortaya nihayet çıkan sonucunun verdiği haz başkadır. Uğraştığım, didiştığım, nefret ettiğim, arada şefkatle okşadığım bir metnin doğması, bir çevirinin bitmesi ne ferahlatıcıdır. Kullanılmayan sözcüklerin, atılmış cümlelerin, bir kenara bırakılmış fikirlerin, boynu bükük bekleyen alıntıların üzerimde hatırı kalır tabii. Ama gecenin cömertliğine o kadarcık bir bedel ödemek de zor gelmez. Doğan Canku'nun aksine "gelecek geceden" ürkmem. Böyle olduğum için herhalde yukarıdaki başlığı ve alıntıyı aldığım romandan çok hoşlandım. Olayların çoğunun gece vakti yaşandığı, şehrin ve hayatların gerçek çehrelerine kavuştukları, anlamlarını buldukları zamanda yani geceleri geçiyor aşk, musiki, ebediyet, din, tasavvuf ve dil üzerine çeşitlemelerle insanı başka diyarlara taşıyan roman: İhsan Oktay Anar'ın Suskunlar'ı. (Çok keyifle okudum romanı genelde ama taharet ile

ilgili sayfalardaki ince detaylara vardığımda ne diyeceğimi de bilemediğimi söyleyeyim.) İlk romanı Puslu Kıtalar Atlası'ndan beri çok severek okurum Anar'ı. Yalnızca hemşehrim olduğundan da değil tabii. Her ne kadar gitgide daha zor okunduğunu, bazen kendisini anlatının şehvetine kaptırdığından olsa gerek lafı çok uzattığını düşünsem de güzel bir serüvendir romanlarının okunması.

[Yazının devamını okumak için tıklayın.](#)

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Kolera Günlerinde Aşk

Cako 17.03.2008

Yılbaşı yazısında bahsetmiştim Kolera Günlerinde Aşk'tan. O zaman filme çekilmiş olduğunu da bilmiyordum. Geçen hafta gazetelerde filmin Türkiye'de vizyona girdiğini öğrenince çaresiz sinemanın yolunu tuttum. (İstanbul'daki en nalet, insanın film izleme zevkini öldüren, yarım saate yakın reklam gösterip gelecek program ve pek yakında kısmını bitmeyen beş dakika aralara erteleyen, sinema kültüründen nasibini almamış kişilerce yönetilen ve gişe önlerinde bilet almak isteyenlere de eziyet edilen, bu nedenle her seferinde tekrar gelmeye tövbe edip çıktığım İstinye Park AFM sinema salonlarının birinde oynuyordu.) Filmin başlangıç bölümleri bende hayal kırıklığı yarattı doğrusu. İspanyol aksanlı İngilizcenin iticiliği, Fermina Daza ile Florentino Ariza arasındaki aşk hikâyesinin başladığı bölümlerde hem genç oyuncuların hem babanın vodvil düzeyinde abartılı oyunları (ki bilerek yapıldıysa bile, kitabın içindeki ironiyi veya ince mizahı aktarabilmek açısından felaket denecek bir başarısızlık olduğunu düşündüm) filmde tat almayı neredeyse imkânsız kılıyordu. Neyse Javier Bardem ve Benjamin Bratt ortaya çıktıktan sonra hem oyunculuk hem de filmin dili düzeldi. Sonuçta filmi sevdim. Romanın önemli anlarındaki bazı diyalogların mükemmelen verildiğini düşündüm ama romanın havasını bulamadım. Marquez romanlarının belirleyici unsuru olan ve Nobel Edebiyat Ödülü'nü alırken yaptığı, insanı derinden sarsan ve ciğerine işleyen konuşmasında tanımladığı Latin Amerika'nın "kalıplara sığmayan gerçekliği"ni bulamadım. (Kulakları çınlasın Ahmet Efe'nin. Onun sayesinde Gabriel Garcia Marquez ile tanışmam.

[Yazının devamını okumak için tıklayın.](#)

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Önyargılar zindanı

Cako 23.03.2008

Dünyadan pek haberimiz yoktu. Bayındır'da ya da İzmir'de tek tük gördüğümüz kara derililerin nereden geldiğini düşünmezdik. Ege'deki sırf onlardan oluşan köylerin varlığını bilmez, kökenlerini de açıkça merak etmezdik. Radyoda Tefik Gelenbe'nin seslendirdiği "bacı"nın şivesine bayılırdık. "Arap" Münir babamın en sevdiğimiz dostlarındandı, varlığından müthiş keyif alır İzmir'e gelmesini dört gözle beklerdik abimle ben. Rahmetli Nejat amca ve diğer dostlarla sohbetlerine tanıklık ettiğimizde patlayan esprilere biz de kahkahalarla güler hayattan nasıl keyif alınacağını öğrenirdik. (Tabii o zaman bunun farkında değildik ama geriye dönüp bakınca insan kendisini, kişiliğini şekillendiren olaylara, tanıklıklara, tanışlara daha iyi anlam verebiliyor, tanım koyabiliyor.) O zamanlar, dedim ya saftık, dünyayı bilmezdik dolayısıyla dünyanın ve hayatın kiri de üzerimize,

zihnimize bulaşmamıştı. "Arap" lâkabının içerebileceği önyargılardan da bîhaberdik pek çok başka şeyden olduğu gibi. Sonra bir filme gittim. Dünyam değişti. (Başrollerinde Sydney Poitier ve Rod Steiger oynuyordu. Gecenin Sıcağında (In the heat of the night) 1967 yılının en iyi film ve en iyi erkek oyuncu –Rod Steiger- ödülleri almıştı. Üstelik (gene sonradan öğreneceğim gibi) o yıl Bonnie ve Clyde, The Graduate ve gene Sydney Poitier'in oynadığı Eve Gelen Misafir (Guess who's coming to dinner) gibi esaslı filmler de adaydı. Henüz çocuktum ama o günün kısıtlı haber alma imkânlarına rağmen Amerika'da olup bitenlere âşinaydım. Evde konuşulurdu, eve gelen gazetelerde Vietnam Savaşı, Amerika'daki gençlik olaylarının, siyahların hakları için verdikleri mücadelenin bahsi geçerdi. Solun, gençlik hareketlerinin yükseldiği bir dönemdi. Biz de Hürriyet ve Milliyet'in yanısıra dönemin Akşam gazetesinden ve Cumhuriyet'ten herşeyi anlamaya çalışırdık.) Her ülkenin bir "ilk günahı" vardır. Amerika'nın ırkçılığı ve Gecenin Sıcağında sayesinde bu gerçeğe, o günahın hayata yansıyışıyla ilk kez yüzyüze gelmiştim. Siyah bir detektifin ırkçı güneyin ufak bir kasabasında kendisine, "nigger boy"(zenci çocuk) ya da sadece "boy" denmesine karşı çıkıp "Bana Mr. Dibbs derler" demesindeki gurur ve saygı arayışını kafama kazıdım. Sonraki yıllarda da ilgimi kesmeyeceğim, anlamaya çalışacağım, Amerikan toplumsal psikolojisindeki önemini kavramaya çalışacağım bir konuydu ırkçılık.

[Yazının devamını okumak için tıklayın.](#)

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Aldatmak

Cako 30.03.2008

Aldatma ve aldatılmışlık ile ilgili ne çok şey yazılıp çizildi, filmler çevrildi, piyesler yazıldı. Her ne kadar aldatma dendiğinde insanın genelde aklına cinsellikle bağlantılı bir durum gelse de konu yalnızca sevgililerin, çiftlerin birbirilerini aldatmaları, başkalarıyla cinsel olan ya da olmayan ilişkide bulunmalarıyla sınırlı değil. Mevzu bu buradan açmak insanların içindeki röntgencilik körüklediğindendir belki de aldatmak deyince akla hemen cinsellikle bağlantılı kurguların gelmesi. Dolayısıyla bunun yarattığı duygular insanlık durumları üzerinde yazılıp çiziliyor en çok. Tabii hikâyenin tanığı olanlara da her seferinde mantıklı veya ahlaki ya da başka türden bir yargıda bulunma fırsatı da çıkıyor. (Harold Pinter'in Aldatmak (Betrayal) piyesi bu nedenle de kendine özgü bir yaklaşıma sahiptir bence. Jeremy Irons, Ben Kingsley, Patricia Hodge'nin oynadığı, gene Pinter'in uyarlamasından çekilen filmde bir yazar, aynı zamanda çok yakın arkadaşı olan yayıncısının karısıyla ilişki kurar. Yedi yıl süren ilişkiyi Pinter bittiği noktadan anlatmaya başlar. Geriye dönük olarak ilişkinin aşamalarını gördükçe ilişkinin ortasında yayıncının meseleyi fark ettiğini de anlarız. Ne kendisi, yazarla ve karısıyla son konuşmalarını yaptığında, ne de senaryonun yazarı bir ahlaki yargıda bulunurlar. Film sevgililerin ilk kez birbirlerinin ellerini tuttukları anda biter ve sonuçta tüm yargıları vermesi gereken izleyicinin kendisidir. Benim bayıldığım bu filme, birlikte görmeye gittiğim arkadaşım hiç beklemediğim şiddetli bir tepki göstermiş ve nefret ettiğini söylediği gibi bana bu filme onu da çağırdığım için kızmıştı.) Döneceğim birazdan işin bu boyutuna. Ama şimdilik çok farklı alanlarda gerçekleşen aldatmanın da üzerinde biraz durmak istiyorum. Zira bir insan dava arkadaşları tarafından, dostları tarafından, inandığı bir dava tarafından da aldatılabilir ya da bunlara ihanet edebilir.

[Yazının devamını okumak için tıklayın.](#)

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Her Mevsimin Adamı

Cako 13.04.2008

Mahrem alanın pek umursanmadığı bir çağdayız. Teşhircilik ve röntgencilik birlikte mahrem alanı tüketiyor. Temelde vazgeçilemez olan daha doğrusu vazgeçilmemesi gereken, sosyal yaşamın harcını oluşturan bir "edep"ten bu denli uzaklaşılmasını vahim buluyorum. Ahlak bekçiliğinden değil, bu şekilde insanlar arası ilişkilerde çok şey yitirildiğini düşünmemden. Dostoyevski'nin "Yeraltından Notlar"ının kahramanı da söyler bunu çağrıştıran bir şeyleri. "Her edepli insanın sırları vardır; ne denli edepli ise o ölçüde derin sırları tutar içinde" mealinde bir tespit yapar. Bu meselenin önemi ve önceliği 24 marttaki bir ölüm nedeniyle aklıma takılıverdi. Belki biliyorsunuz Beatles grubunun Apple müzik firmasının baş yöneticisi, kuruluş günlerinden beri grupta birlikte her safhayı yaşamış Neil Aspinall öldü. Herhalde hiç kimse Beatles grubu ve onun üyeleri hakkında Aspinall kadar bilgiye, dolayısıyla da bugünün magazin piyasasında servet edecek hikâyelere sahip değildi. Ama meraklılar onun ağzından veya kaleminden herhangi bir hikâyeyi, dedikoduyu, sırrı, paylaşılmış bir anın perde arkasını, iç gıcıklayabilecek özel hayat detaylarını öğrenmemiş. Gruba olan bağlılığı da o kertedeymiş ki, John, Paul ve George o güne kadar davul çalan Pete Best'i atıp Ringo Starr'ı gruba dâhil ettiklerinde Aspinall nicedir sevgilisi olan Pete Best'in annesinin yatağını da terk etmeyi göze alıp, kendi kaderini sonraları dünyanın en büyük müzik efsanelerinden birisi sayılacak, Philip Norman'ın "modern dünyanın gördüğü en büyük mutluluk makinesi" diye tanımladığı Beatles grubunun kine bağlayacaktı. Neden başka tüm seçeneklere, kendine yontabileceği fırsatların, cebine atabileceği paraların, kazanabileceği anlık şöhretin cazibesine rağmen Aspinall hep Beatles'a, grubun üyelerine ve onların ürünlerine sadık kalmıştı bunu belki artık kimse tam anlamıyla bilemeyecek. Hiç ilgisiz gibi gelse de bu sadakat hikâyesi bana küçüklüğümde gördüğüm ve üzerimde en derin etkiyi yapmış filmlerden "Her Mevsimin Adamı"nı (A Man for All Seasons) hatırlattı.

[Yazının devamını okumak için tıklayın.](#)

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Hamursuz

Cako 20.04.2008

Bugün Pesah ya da bizde bilinen adıyla Hamursuz bayramı başladı. Sekiz gün boyunca Musa'nın dininden olanlar mayalı ekmek yemeyecekler. Çok dindarlarsa yılın geri kalan günlerinde kullanılan çanak, çömlek, tabaklar kullanılmayacak. Zaten iki gün önceden evin kıyısında köşesinde ekmek kırıntısı kalmadığı kontrol edilmiştir. Dün gece de gene dindarlarla, gelenek sürdürmek isteyenler Hazreti Musa'nın önderliğinde, on ağır cezaya çarptırılan Mısırlılar'ın elinden ve kölelikten kurtulup Musa'nın asasını vurmasıyla ikiye ayrılan Kızıl Deniz'i geçerek kutsal topraklara giden İbrani kavminin hikâyesini okuyarak, ritüeli ağır Seder yemeği yemişlerdir. (Biliyorsunuz iki hafta önce Charlton Heston --yani filmdeki Hazreti Musa- öldü. Dünya onu ya Hazreti Musa, ya Ben-Hur ya da Maymunlar Cehennemi'nin son insanı olarak hatırlar. Gerçi sonraları Amerika'daki militan sağın tüm davalarına sahip çıktı. Beş yıl boyunca Amerika'daki silahlanma çılgınlığının baş savunucusu NRA'nın (Ulusal Tüfek Derneği) başkanlığını yaptı. Son kez Michael Moore'nin Bowling for Columbine filminde görmüştük. Evinde ağırladığı Moore'nin soruları karşısında kalkıp gitmişti, zayıftı bünyesini yiyip bitiren kanserin etkileri görülüyordu. Sonradan öğrendim ki Alzheimer hastalığından da mustaripmiş. Hayran olduğumuz yıldızların kim olduğunu aslında bilmiyoruz ki. Kim oldukları da aslında pek önemli değil

belki de. Bizi cezbeden onların sahnedeki kimlikleri, kişilikleri. Heston'a da hep böyle baktım ben. Tipi bana pek hitap etmezdi doğrusu. Soğuk bulurdum. Ne bir Kirk Douglas, ne bir Yull Brynner, ne de bir Anthony Quinn değildi. Ben-Hur'daki soylu yahudinin Romalı arkadaşı Messala tarafından ihanete uğraması, köle olması ama vakarını hiç kaybetmeden mücadeleyi bırakmayıp intikam peşinde koşmasının hikâyesi nefeslerimizi kesmişti. İkisi arasında filmin finalinde gerçekleşen atlı araba yarışı ve düello sahnesi sinema tarihinin en önemlilerindendi. (Benim aklımda o filmde bu sahneyle birlikte bir de cüzzam salgını, onları iyi eden Hazreti İsa ve çarmıha gerilmeye götürülen İsa'ya herkes vururken su veren Ben-Hur'un hayali kalmış. Maymunlar Cehennemi'nden de, maymunları, insanlara reva görülenleri filan hatırlarım tabii de asıl son sahnedir seyirciyi de dehşete düşüren. Bir şekilde kaçmayı başaran Heston nihayet kendisini denizin kıyısına attığında yarı yanmış, yıkılmış Hürriyet Abidesi'ni görür. Dünyadadır ama insanlık bitmiştir. Ama asıl etkiyi yapan tabii On Emir'di.) Biz de çocukken Seder yapardık. O zamanlar dua kitaplarına henüz Türkçe girmiş değildi.. Anlamadığımız İbranice ya da büyüklerin anladığı bizim yalnızca kulak dolgunluğuyla bildiğimiz Ladino dilinden okunanları dinler Ladino latin alfabesiyle yazıldığından okumaya da katılırdık. Seder sofrasında en çok seviyecek şey tabii ki kölelikteki çamuru sergileyen elma reçeli Harose idi. Marul yaprakları içine hamursuzu, kereviz yaprağını, haroseyi koyup yiyivermek pek keyifli olurdu. Dedem işi uzattıkça uzatır, kitaptaki soruların anlamını ve cevaplarını açıklar biz de açlıktan bayılırdık. Nihayet dualar bittiğinde gecenin gerektirdiği yemekler (balık, mutlaka kuzu, yanında enginar, bakla veya araka --yani bezelyenin İzmircesi- ve sonunda kıymalı mina --yani hamursuzla yapılmış börek-) yenirdi. Biz arazi olurduk. Dedem yemek sonrası dualarına başlardı. Ertesi gün Havradaki, Türkiye Cumhuriyeti'ne ve o zamanki Cumhurbaşkanı kimse ona hayır dua da edilen, ibadetten sonra bayram ziyareti faslı başlardı. Artık pek rastlanmıyor buna zira bayramlar tatil fırsatları ancak. Gidilecek yerler belliydi ve gittiklerimiz tek tek hayattan ayrıldıkça ziyaret edilen yerlerin sayısı da azalırdı. Tabii ki bayramlıklar giyilir, (abim daha o zamandan ne dikkat ederdi kıyafetine. Bugün gibi hatırlarım kahverengi ekose dar kesimli ceket ve kahverengi pantolon altına, bozuk derili şık kahverengi makosenleriyle ne fiyakalı olduğunu) sıkıcı da olsa babaya refakat edilir, evin hanımı tarafından karşılanılır, belki başka ziyaretçilere de rastlanırdı. Ya 'Bon fet' ya 'hag sameah' demek icap ederdi, hayırlı bayramlar yani. Kim bilir siz o evdeyken evin erkeği de kendi oğluyla sizin evinizde annenizi ziyaret ediyor olabilirdi. Bu ziyaretlerin en cazip tarafı ikram edilen tatlılardı. ?arope yemekten mide fesadına uğrar, lezzetini ve yapılmasındaki hüneri ancak tam anlamaya başlayabildiğim turunç ve incir reçellerine de takılırdık. Bir de bademli krokan vardı. Ölümcüldü ve her evde bulunmazdı. Oralarda da badem ezmesi yerdik daha doğrusu artık fenalık geldiğinden yer gibi yapardık. Hamursuzun yemeklerinin kendilerine göre ayrı lezzeti vardı. Annem hamursuzu kaynatıp üzerine rafadan yumurta, zeytinyağı ve rendelenmiş peynir eklerdi inanılmaz bir tad çıkarırdı bundan. Bol pekmezli "bimueloz" da popülerdi ama ben küçükken bile pek sevmezdim. Evde kurallara uygun yerken zamanla yoldan çıktık. Gelenek güzelliğiyle gönlümüzde kaldı. Biz farklı tadların, kurallara uymamanın cazibesine kapılıp kuralları pek tınmaz olduk. Sekülerleşme diyorlar buna. Ne kadar yoldan çıkmış olsam da, o bayramların tadı (tıpkı başta Hüsnü Baba ile Nafiye Hanım teyzemin, Sıdika Hanım teyzemin ve diğer komşu ve tanıdıkların ellerini öpmeye gittiğimiz ?eker ya da Kurban bayramları gibi) içimden atılabilecek, gönlümden silinebilecek gibi değil. Daha durağan, daha sıkıcı bir İzmir'de ve Türkiye'de yaşıyorduk gerçi ama bir o kadar da sıcak ve gönül zenginiydi herkes ve şehrin kendisi. Geçmiş güzellikler geçmişe ait gerçi ama ruhumuzu da onlar sıcak ve aydınlık tutuyor.

20.04.2008

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Mavi kuş

Cako 01.06.2008

Bazen hakkında fikir sahibi olduğum bazı insanların hiç beklenmedik bazı şeyleri söylemiş olduğunu ya da yazdığını öğreniyorum. Aslında şaşırmamak gerekse de şaşıyorum tabii. Yetişkinliğe geçtiğim dönemde dünyaya damgasını vuran kişilerden birisi Henry Kissinger'di. Amerikan Başkanı Nixon'un ulusal güvenlik danışmanı olarak tarih sahnesine arz-ı endam ettiğinde hem bir öğretim üyesinin bu denli güçlü bir mevkie gelmiş olması hem de çapkınlıkları nedeniyle aktüaliteye de damgasını vurmuştu. "Süper K" denirdi kendisine ve ben açıkçası sevgililerinden en çok Jill St. John'u beğenmiştim. (Tabii Kissinger gibi birisinin asıl öneminin nereden kaynaklandığını yıllar içinde anladım. Dünyayı şekillendiriyordu. Yaptıklarının çoğunu tasvip etmek kolay değildi. ?ili'de darbeyi organize etmişti. 1973 Arap-İsrail savaşından sonra petrol fiyatlarındaki artış üzerine "gerekirse petrol kuyularına el koyarız" türünden bir sözünü radyodan duymuş ve çok kızmışım. Daha sonraki yıllarda da ısınmadım kendisine, sorumlusu olduğu gelişmeleri öğrendikçe çoğunu sindiremedim. Ama itiraf da etmek zorundayım ki son dönemde dünya siyaseti hakkında yazıp çizenlerin saçmalamalarını okudukça Kissinger'in ve baş rakibi, gene zamanında pek sevemediğim, Zbigniew Brzezinski'nin birikimlerinden ve tecrübelerinden damıtarak yazdıkları ilgimi daha fazla çekti. Kissinger'in doktora tezini kitap halinde okuduğumda tarihin bu kadar güzel bir dille anlatılması karşısında büyük bir hayranlık duygusunun içimi kapladığını, hatta kendisini kiskandığımı hatırlıyorum. İki yaşlı kurttan son dönemde çok şey öğrendim. Bu aynı zamanda iki dünya savaşı arası Orta Avrupa trajedisinin ürettiği zihinsel iklimin, düşünce yapısının, olaylara yaklaşım tarzının nasıl hâlâ geçerli olabildiğini de gösteriyordu.) Neyse meselemiz dünya ahvali değil zaten. Ancak geçenlerde bambaşka bir konuda bir yazı okurken Kissinger'in mezuniyet tezinin konusunu da öğrendim.

[Yazının devamını okumak için tıklayın.](#)

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Babalar ve oğullar

Cako 15.06.2008

Yaş ilerledikçe ister istemez insan daha derin muhasebeler yapmaya başlıyor kendi hakkında. Kayıtların ne kadar iyi tutulduğunu bilmek mümkün değil tabii. Siz de biliyorsunuz ki hafıza ziyadesiyle seçici. (Sizin de başınıza gelmiştir mutlaka. Aynı olayı sizin hatırlayışınızla olayı paylaştığınız bir başkasının ya da başkalarının hatırlayışı taban tabana zıt olabiliyor. Sanki hafıza sizin sonraki durumunuza göre yeni bir program yükleyerek olmamışları hatırlayıp olanları silebiliyor ya da yaşananlara farklı anlamlar yükleyebiliyor. Böyle durumlar ortaya çıkınca yani ortak hayat paylaşmış olanlar --arkadaşlıklarda, sevgili ilişkilerinde, aile içinde- aynı olayları farklı hatırlayınca sanki ortak bir hayat değil yalnızca mekânın paylaşıldığı tekil hayatlar yaşamışlar diye düşünebiliyor insan. En azından, yaşananların üzerinden belli bir süre geçtikten sonra buna benzer bir hal çıkıyor ortaya. Hafızanın insana oynadığı oyunlar bununla da bitmiyor ama onu bir başka zamana saklayalım).

Kayıtlara bakarken insan babasının kendi üzerindeki etkisini daha iyi anlıyor. Anneninkinden çok farklı, olumlu ya da olumsuz ama çok derin. Hatta bana sorarsanız son tahlilde tüm oğullar babaları gibi oluyorlar, bazen bunu engellemek için büyük mücadeleler de verseler. Tam tamına değil belki ama büyük ölçüde. O nedenle galiba aile içindeki en karışık ilişki ne anneyle oğul ne babayla kız ne de anneyle kız arasındaki ilişkidir. Ailedeki en çetrefil, en yoğun, en sert, en inişli çıkışlı ve aslında en kırılgan ilişki babayla oğulun ilişkisidir.

Baba-oğul ilişkisindeki bu derin zorluğun sebebi ise sanırım karakterlerin ikisinin de erkek oluşudur. (Turgenyev'in Babalar ve Oğullar romanının başına önce koyup sonra çıkarttığı gündelik bir konuşmadan naklettiğini söylediği bir alıntı vardır: "Genç adam orta yaşlı adama: Sen de içerik var ama güç yok.

[Yazının devamını okumak için tıklayın.](#)

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Adım Bond, James Bond

Cako 29.06.2008

Biliyorsunuzdur herhalde kimi ülkelerde roman kahramanları sadece roman kahramanı olarak kalmazlar. Gerçekten yaşamışlar gibi meraklılarının kurdukları derneklerde anıları yaşatılır, haklarında seminerler yapılır. Başka tellerden çalan toplumlarda bu işler tabii saçmalık olarak görülür. Ama bir cazibesi olduğunu da kabul etmek lazım. Zira bu türden meraklar aynı zamanda bize popüler kültürle ilgili, insanların hayata bakışlarının kültür ve eğlence sanayii tarafından nasıl şekillendirildiği hakkında da pek çok şey öğretiyor. Hatta bir yazarın yahut kahramanın evriminde toplumun evriminin izdüşümlerini de buluyorsunuz.

(Televizyon dizileri şu sıralarda tarihe nasıl bakacağımız konusunda üzerimizde en fazla etkisi olan araç sanırım. Milletçe yakın tarihi "Hatırla Sevgili" sayesinde öğreniyoruz. Daha doğrusu o dönemle ilgili bilgi ve bilincimizi o dizi belirliyor, şekillendiriyor. Buradan tarih bilinci çıkar mı ondan da çok emin değilim açıkçası. Bu sezonun bana göre en muhteşem yabancı dizisi Mad Men (Amerikan reklamcılığını merkezi Madison Avenue adamlarından kısaltma) idi. 1960 yılında bir reklam şirketinde olup bitenleri yansıtan dizide tam o yılda Amerikan toplumunun ya da Amerikan toplumunun kentli, modern, geleceği kuran kesiminin bir fotoğrafı sunuluyor. İşyerine hâkim olan erkek egemenliğini, kadınların ikinci sınıflıklarını, şehir dışındaki yeni yerleşim birimlerindeki hayatın donukluğu, dedikoduculuğu, ahlakçılığı ve burada yaşayan kadınların bağımlılığını görüyorsunuz 1950'li yılların bir yandan komünist düşmanlığı diğer yandan püriten ahlakçılık nedeniyle toplumun üzerine geçirdiği korsenin nerelerden yırtılmaya başladığını da.

Cinselliğe bakış ve bunu yaşayıştan, giyim kuşamdaki değişimlere, siyaseten patlamaya hazır bir ortama kadar her konuda ipuçlarını alıyorsunuz. Bu arada sonraki yıllarda 1960'larla ilgili kafamızda yer edecek imgelerin nasıl şekillendiğini de anlamaya başlıyorsunuz. Tabii bu arada senaryo yazarlarının cehaletine ya da işgüzarlığına kurban gidip tarihi yanlış öğrenmek de söz konusu. ?irketin iç düzeninden sorumlu, patronlardan birisiyle ilişkisi olan ve barlardan arada erkek kaldıran fettan, kızıl saçlı ve aslında şirketin belkemiği olan Joan Holloway bir sahnede "medium is the message" deyiveriyor. Yani "taşıyıcı mesajın kendisidir" diyor, Marshall McLuhan'ın meşhur lafını tekrarlayarak. Buradaki ufak sorun şu tabii.

[Yazının devamını okumak için tıklayın.](#)

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Yüzlerin gerçekliği

Cako 13.07.2008

Bazı yüzlere ne kadar aşinayızdır. Onların yakını bile sayarız kendimizi. Hâlbuki hayatımızın bir parçası sayılmazlar. Kimileri bir reklamın yüzüdür. Kimileri film ya da televizyon oyuncularının. Ya da istemesek de belleğimize yerleşerek bizi taciz edecek katillerin, tecavüzcülerin yüzleri. Haklarında pek bir şey bilmediğimiz, gerçekliklerine vakıf olmadığımız kişilerdir o yüzlerin sahipleri çoğunlukla. Hele medya veya sanat dünyasından birilerinden bahsediyorsak. O nedenle de yüzlerinde gördüğümüz anlam bizim o yüzlere yakıştırdığımız veya yapıştırdığımız anlamdır. Mahremiyetin ayaklar altına alındığı, teşhirciliğin alabildiğine azdığı, popüler kültürün etkisini hepimizin üzerinde hissettirdiği, bizim de aslında ondan kopmamak istediğimiz bir ortamda.

(Bu yüzlerin bazılarıyla bir ömür bile geçiriyoruz. Yılların içinde aktör ya da aktrislerin, müzisyenlerin nasıl yaşlandıklarını, yüzlerinin hayatın eklediği çizgileri nasıl taşımaya başladığını görüyoruz -tabii eğer yüzlerini gerdirmiyorlarsa. Kimimiz yılların kattıklarını benimsiyoruz, yakıştırıyoruz; kimimizse beğenmiyoruz otuz yılın sonunda önümüze gelen yüzü. Erkekler bu konuda sanırım daha şanslı. Çizgiler onların yüzüne yerleşince genel yargı "karakter kattıkları" yüze.)

Bu yüzlerin gelişimine kendimizce anlamlar da yüklüyoruz. Eğer kişi magazin malzemesi olmuşsa o yüklediğimiz anlamlar da birilerince belirlenmiş oluyor aslında. Biz gene de bu yüzlerin sahipleri hakkında eğer meraklısı olup hayatlarını yakından izlemiyorsak pek bir şey bilmiyoruz. O zaman özellikle gösteri sanatlarından tanıdıklarımızın yüzleri kendileriyle, kamusal kişilikleri ya da canlandırdıkları kişiliklerin bir bileşkesi oluyor. Onlar hakkındaki gerçekliği kendi kafamızda böyle oluşturuyoruz.

(Gerçi gerçeklik nedir diye sormak da gerek zira bu mesele de ayrı bir gayya kuyusu. *Taş devri Ekonomisi* adlı başyapıtın yazarı antropolog Marshall Sahlins, galiba John Barth'dan aşırarak şöyle yazmış: "Gerçeklik, felsefi olarak ziyaret etmek için hoş bir yerdir ama orada kimsenin yaşadığı görülmemiştir.

[Yazının devamını okumak için tıklayın.](#)

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

İmparatorun kızı

Cako 20.07.2008

Sıcakta derin konulara girmek doğrusunu isterseniz pek içimden gelmiyor. Zira sıcak insanda derman bırakmıyor. Bazen beyninizin eriyip su gibi aktığını bile hissediyorsunuz.

(Dikkat ettiyseniz sömürgecilik dönemiyle ilgili hemen tüm roman ve filmlerde sıcak hikâyenin önemli bir parçasıdır, hatta neredeyse aktörlerden birisidir. Sömürgeci yönetim içinde yer alan ve kaçınılmaz şekilde yabancılaşma yaşayan beyazlar biraz bu yabancılaşmanın etkisiyle biraz sıcaklığın bunaltmasıyla kendilerini kaybederler. Ya küçük cemaat içinde sonunda herkesi birbirine bağlayacak aşk/seks ilişkileri yaşanır –ki bunlar da cinayetle sonuçlanır- ya da herkes laçkalaşır. Sömürge cemaatinden olanlar sonuçta yönetmek üzere geldikleri yerin esiri haline de gelirler. Ve bu çürüme gerçekleşirken sıcak hep ön plandadır. Biraz da bu garip bağımlılık ilişkisi nedeniyle sömürgecilikle ilgili filmlere hep merak duydum. İleride döneriz bu konuya zira işlenecek hem çok roman hem de film var bu konuda. Çok iştahınızı kabarttıysam ve eğer görmediyseniz muhteşem Greta Scacchi'nin oynadığı *Beyaz Densizlik (White Mischief)* filmini izleyebilir ya da filme konusunu veren James Fox'un romanını okuyabilirsiniz. Ya da Bertrand Tavernier'in yönettiği Philippe Noiret ve Isabelle Hupert'li Jim Thompson'un romanından uyarlanmış *Coup de Torchon*'u izleyin).

Neyse derin konulara girmemek için bugün bir aile dramını aktarayım dedim. (Gerçi en derin mevzular aslında aile içinde yaşananlarla bağlantılı değil midir?) Dramın kişilikleri dünyanın gözlerini hep üzerinde hisseden türden insanlar. Başkahramanı ömrünün büyük bölümünü projektörlerden uzak geçirmiş, hayatını iki kocadan doğurduğu sekiz çocuğuna bakarak geçirmiş bir kadın. Babasının ölümü üzerine miras paylaşımında bir gariplik olduğuna, vasiyetin kendisi beklenmeden açılmasından, annesinin hisselerini kendi büyük oğluna devrederek şirketin başına onu getirmesine, perde arkasındaki danışmanların ketumluklarına kadar bir dizi nedenle inanmış.

[Yazının devamını okumak için tıklayın.](#)

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Çeşme'ye dönüş

Cako 27.07.2008

Cümlelerin (herhalde aforizma demek gerekir) geçtiği *Bu Kalem (Un)ufak* kitabını okumamıştım Enis Batur'un. Son "içbükeyler" derlemesi olan *Suya Seng'i* okurken karşıma çıktı. Çok keyif almadım bu sonuncu kitaptan doğrusu ama laf kafamda dönüp duruyor: "İnsan, ara sıra kendini temize çekmeli". Yayınlandığı kitapta bu cümle bir sayfada tek başına yer alıyormuş anladığım. "Cümleyi, paragrafı çerçeveleyecek sessizlik alanı, her birimin içinde yer alacağı sayfada bir başına kalması gereği..." ile açıklıyor Batur bunun nedenini. Bence haklı.

(İyi de ne demektir insanın "kendini temize çekmesi", neye göre yapılır ve yapılırsa temize çekildiğinizi nasıl anlarsınız onu tam kestiremiyorum doğrusu. Ama herhalde bunu yapabilmenin yollarından birisi yalnızca müsveddenin kendisine değil, onu da yazmak için tutulmuş notlara, çiziktirilmiş oklara ara sıra bakmaktır. İzi sürülmemiş düşünceler, sonuca vardırılmamış gözlemler, tam değerlendirilmemiş duygular çıkacaktır bunlardan. Geriye dönüp baktığınızda biraz da o nedenle belki "tercih edilmemiş yol"un ağırlığı da üzerinize çökebilir. Çünkü gene Batur'un tanımlamasıyla "bazı kitaplar, ortaya ne çıkmışsa, yaklaşık o kadardır, arkalarında bir yığın, bir kalın dosya bırakmazlar. Bazılarıysa, buzdağı. Kitap oylumuna, biçimine kavuşup okur karşısına çıktığında, onlardan ciddi bir 'yük' atar." Hayat ikinci türden kitaplara daha yakın, ya da bazı hayatlar diyelim.)

Çocukluğumda hemen her yaz kısa süreliğine de olsa geldiğim bir yer Çeşme. Aslına bakarsanız şimdi geldiğim yer o zamanlar geldiğim yer değil. Hem o değişti hem ben. Kişisel tarihin bazı unutulmaz mekânları artık yok, şahsiyetleri şu ya da bu nedenle artık ya aramızda değiller ya da Çeşme'ye uğramıyorlar.

[Yazının devamını okumak için tıklayın.](#)

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Sinemaya gitmek

Cako 03.08.2008

Hatırlamak bile istemediğim kadar çok yılın ardından gittim Site Sineması'na. Büyük aşkların, ilişkilerin başladığı ya da geliştiği, çekingen oğlan çocuklarının yanlarında kendileriyle "konuşmaya" hazır olduğu mesajını göndermiş kızların omuzlarına kollarını atamadığı, daha girişken olanlarınsa kızların akıllarında

olmayana bile onları ikna etmeyi becerebildikleri, kızların kendi "kesme"lerine bağılı değerlendirmeler yaparak o gece filmi orada izleyip izlememeye karar verdikleri, şantiye delikanlılarıyla Alaçatı delikanlılarını birbirilerine düşürecek mavi boncukları dağıttıkları, o insanın her uzvunu (hele hele mabadını) ağırı, sızı içinde bırakan, bellerinin tutulmasına yol açan felaket dar tahta sandalyelerde oturanların çoğunun oynayan filmin adını ne ölçüde merak ettiği ya da bildiğinin hep meçhul kaldığı, ayçiçeği çıtırtılarından kötü dublajlı filmin sesini duymanın bazen zorlaştığı balkon artık yoktu.

Seyirci mevcudu da pek matah değildi. Yegâne eğlencenin sinema olduğu bir ortamdan her yerden dünyayla iletişim kurulabilecek bir evin rahatlığında film izleyip müzik dinlenebilecek, video oyunları oynanacak bir ortama geçmiş olmamızın sonuçlarından biriydi bu da tabii. Zaten kızlarla oğlanların da buluşmak için sinemaya gitmeye ihtiyaçları yoktu. Hatta film izlemek için de. Ama o rezil tahta sandalyeler hâlâ yerli yerindeydi, her ne kadar alanın ortasından geriye doğru plastik koltuklar yerleştirilmiş olsa da.

Bunu yazarken aklıma İsmail Ertürk'ün yeni çıkan *Perde'li Düşünceler* adlı sinema yazıları kitabından bir bölüm geldi. Sinema ve özellikle de bazı yönetmenler hakkında bana hayli derin gelen gözlemleri var. İzlediğim filmleri, sevdiğim ya da sevmediğim, ısınmadığım yönetmenleri çok farklı açılardan, daha karmaşık boyutlarıyla yeniden değerlendirmeme yol açtı bu derleme.

(Benzer tutkuları paylaştığımızı öğrenmek yeterince cezbediciydi zaten ama örneğin Peter Greenaway'ı bugüne dek pek akıl etmediğim şekilde yeniden düşünmeme yol açtı. Hatta Hellen Miren'e olan derin zaafıma rağmen içerdiği şiddetin gereksizliği ve dozu nedeniyle çok rahatsız olduğum *Aşçı, Hırsız, Karısı ve Âşığı* (*The Cook, the Thief, His Wife and Her Lover*) yapıtını bile yeniden görme arzusu uyandırdı.

Alain Resnais hakkında ayrı bir yazı yazmamış olsa da bu ustanın filmlerine yaptığı atıflar aldı beni senaryosunu Jorge Semprun'un yazdığı *Savaş Bitti* (*La Guerre Est Finie*) filmine, o filmde inanılmaz bir duyarlılık ve güzellikle çekilen Yves Montand ile Ingrid Thulin arasındaki sevişme sahnesine, *Hiroşima Mon Amour*'da Japon erkeğin "Hiroşima olmadı" deyişine, beni çok çarpmış *Mon Oncle d'Amerique'de* (*Amerika'daki Amcam*) şirket yöneticisinin seviştikten sonra yardımcısına "Amerika diye bir şey yok; ben gittim oraya" derken sigarasını tüttürüşüne, insana hafakanlar bastıran *Providence* filminde tüm film boyunca beyaz şarap, Chablis, içildikten sonra son sahnede o ana dek yüzü görülmemiş John Gielgud'un bardağına doldurduğu kırmızı şarapla perdeye gelen renge götürdü.

[Yazının devamını okumak için tıklayın.](#)

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Batman ile Joker arasında

Cako 10.08.2008

Bol vurdulu kırdılı olacağını umarak çocukluğumuzun kahramanlarından birisinin (aslında en karanlık ruhlularının, yani Yarasa Adam'ın nam-ı diğer Batman'in) son macerasını görmeye gittik. Patlamış mısır kovalarına dalarak kafayı boşaltır, iynin kötü karşısındaki zaferini heyecanla alkışlar ondan sonra mutlu/mesut eve döneriz diyordum. Film beklediğimden farklıydı. Gerçi Batman'in geçmişini anlatan ve genelde hikâyenin başlangıcı sayılan anne ve babanın tiyatro çıkışı öldürülmesinden önceki önemli olayı, Bruce Wayne'nin yarasaarla dolu bir kovukta yaşadığı travmayı da içeren *Batman Başlıyor* (*Batman Begins*) filminden hazırlıklı olmak gerekirdi.

Christopher Nolan'ın Batman filmleri bize yalnızca karanlık ruhlu bir kahramanın öyküsünü ve maceralarını anlatmakla yetinmek istemiyordu. Bunun ötesine gidip kahraman ile anti kahraman, iyi ile kötü arasındaki ilişkiyi de irdelemek istiyordu. Bunu yaparken iyiyi de kötüyü de bazen sıradanlaştırıyor, bazen muğlâklaştırıyor bazen de mutlak olarak sunuyordu. Sonunda zaferi kimin kazandığından bile emin olamamak mümkün değildi. Zira kötü olanın, geçen hafta da değindiğim gibi muhteşem bir yorumla filmi alıp götüren Heath Ledger'in canlandığı Joker'in ürettiği kötülüğün niteliğini de ayrıca kavramak gerekiyordu. (Amacı neydi? Ne elde etmek istiyordu? Bunlar belli değilse, nerdeyse üç metre yüksekliğinde bir para piramidini ateşe verecek derecede, işlediği cürümlerin maddi sonuçlarına ilgisizse o zaman bu denli şiddet düşkünü olmasının sebebi neydi? Hangi dürtüyle oynadığı oyunları sürekli insanların ne ölçüde kötüleşebilecekleri, acımasızlaşacakları üzerine kuruyordu.)

Batman'ı kolaylıkla sıradan bir macera filmi olarak izlemek de mümkün değildi zira son zamanlarda çizgi filmlerde daha hafiften yapıldığı gibi Batman varoluşla ilgili derin sayılabilecek sorular da soruyordu. Bunu hayli yoğun bir şiddet iklimi ve şiddet kurgusu içinde yapıyordu tabii. (Türkiye'de bu açıdan bir yazı yazıldı mı bilmiyorum ancak Britanya'da Batman filmi önce 15 yaşın üstü için gösterime çıkmışken baskılar sonucu 12 yaş ve üstünün ebeveynle gideceği film kategorisine alınmış. Türkiye'de olduğu gibi. Ondan sonra da kıyamet kopmuş. Filmin içerdiği şiddetin dozu, bunun çocukların ruh haline olumsuz etkisi hem psikologlar hem de film eleştirmenlerince dile getirilmiş. Aslında sinemada izleyicilerin çoğunluğu yetişkindi. Çocuklar bekledikleri ölçüde bir hareketlilik bulamadıklarından hafiften sıkılmışlardı da. Daha önemlisi filmin içerdiği şiddet video oyunlarındaki şiddetin yanında herhalde solda sıfır kalıyordu. Aslında belki de tam bu nedenle şiddetin bu ölçüde sıradanlaştığı ve giderek ölçülerin kaçırıldığı bir ortamda iyi ile kötü arasındaki ayrımı her şekilde vurgulamak önem kazanıyordu. Gerçi iyi olanın (bu filmde Batman'in) kararsızlığı, travmasını hiç tam olarak atamadığından dolayı geçmişinin ağırlığını hep taşıması karşısında, kötü olanın yani Joker'in keskin hesaplılığının daha cazip gelmesi ihtimali de var.)

Geçmişini aşamayan Batman insana Hegel'in gözlemini hatırlatıyor: "Bakışımızı geçmişe çevirince ilk gözlediğimiz şey yıkıntılar/harabeler oluyor." Kendini Batman olarak ikinci bir kişilikle tahkim eden Bruce Wayne ne yaparsa yapsın o geçmişten ya da orada gördüğü harabelerden kurtulamaz. Geçmiş onun zindanıdır. Batman kimliği bile onu o geçmişten, geçmişindeki insanlardan kurtarmaz. Tersine ancak onlar sayesinde Batman olabilir.

Buna karşılık Joker bu filmde kendisine sürekli yeni geçmişler yazar. Daha sonraki filmlerde herhalde bunu yapmayı sürdürecektir. Bu nedenle de özgürdür. Bu nihilist özgürlük onun şiddetle olan ilişkisini de tanımlar aslında. Joker için şiddet bir araç filan değildir. Kendisi bizatihi bir amaçtır ve bunun sonucunda sönen hayatların, yıkılan mekânların, bir şehrin dehşete garkolarak yaşanamaz hale gelmesinin önemi de yoktur. Önemli olan oyunun, ya da şiddetin kendisi, yaratıcılığı ve afrodizyak etkisidir. Batman ile ilgili okuduğum en esaslı yazıda Michael Wood'un yazdığı gibi: "Joker...istediği geçmişe sahip olabilir. İsteddiği geleceğe de... (Kendisine terörist denmesi yanlıştır zira) Terörizm son tahlilde siyasi bir silahtır, halbuki Joker'in ahlaki kaygıları olmadığı gibi siyasi kaygıları da yoktur...Sadece anlamadığımız birisi değildir, anlamadığımız her şeyin imgesidir de yani çok zeki ama anlamsız tasarımların parodisidir."

Biraz da iyi ile kötü, geçmiş ile gelecek, varoluş ile inanç arasındaki bağları sorguladığı, çizgileri silikleştirdiği için Batman'ı beğendim. Etkilendim.

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Cako 24.08.2008

Bir trafik cezası daha ödemeyi göze alarak yetiştik güneşin batışına. Kuşadası'na sekiz yıldır gitmemiştik. Çocuklar hiç görmemişlerdi. Küçüklüğümden beri tükenişini, çirkinleşmesini izlediğim bir zamanların küçük tatil beldesi aslında artık orta boy bir kent olmuştu. Bu haliyle de geçmişteki tatil beldesi/büyüyen şehir hüsnalığının garabetini de, zevksizliğini de bir ölçüde atmış gibi geldi bana.

İlk gidişimizi hatırlamıyorum bile. Herhalde çok küçüktük ve kim bilir annem Meryem Ana'ya adakta bulunmak istediğinden önce Selçuk'a gitmiş sonra da balık yemek için limandaki bir balıkçıya takılmıştık. Henüz ortalık otelle dolmamıştı ama standartları belirleyen üç isim vardı: Kısmet, İmbat ve Tursan. Türkiye'nin ilk kamping alanlarından birisi de oradaydı, delikanlılığımızda 35 FK 535 plakalı Murat 124'le giderek kaldığımız yeni yetmeliğin tüm herzelerini yediğimiz Mocamp. Kuşadası geliştirmekte olan turizm sektörünün, Efes ve Meryemana nedeniyle, ilk dönüştürmeye başladığı –siz buna mahvetmeye başladığı da diyebilirsiniz- yerlerdendi. Hedonizm henüz Bodrum ufuklarına uğramamışken Kuşadası bunun pek de lirik olmayan çetelesini tutmaya başlamıştı bile.

(Aslında merak etmez de değilim. Neden Kuşadası Bodrum ölçüsünde ortak bilince yerleşmiş bir yer olmadı. Ne "Her gece Kuşadası" diye bir roman yazıldı hakkında ne de herhangi bir roman kahramanı olur olmaz yerde "sizce Kuşadası afrodizyak bir kent midir" diye sordu. Ki öyleydi. Daha Hadigari'nin ya da Halikarnas Disko'nun adı yaygınlaşmamışken, Kuşadası'nın "33"ünün namı en azından Ege'yi sarmıştı. Türkiye'de Foça ile birlikte açılmış ilk iki Club Med'den birisi Kuşadası'ndaydı. Foça pek etkilenmese bile Kuşadası, herhalde mütemayil de olduğundan, Club Med felsefesini benimsedi ve ona koşut olarak da dönüştü. Daha mütevazı ölçekler ve hayatlar döneminde sık sık gittik oraya. Plajlarında yüzdük, lokantalarında taam ettik, diskolarında sallandık. Kurt İsmail'in, yeri doldurulmayacak köftecisinde yalnız müşteri olmakla kalmadık, günün birinde İsmail'in yokluğunda köfte ve şişleri pişirip müşterilere hizmet de ettik.)

Sonradan neredeyse on beş yıl boyunca koptum Kuşadası'ndan. Döndüğümde bulduğum yer artık tanınmaz hale gelmiş, fiziksel masumiyetini tümünden yitirmiş daha doğrusu tecavüze uğramış bir yerdi. Ama bu kez oraya yaşamaya gelmişim ve hayat turizmin ötesinde boyutlarıyla önüme çıkmıştı. Bomboş otellerde geçirdiğim kış aylarında yapılacak şey tabii ki Kuşadası'na inmekti. Çeşme'nin yazlık ev bölgelerinin aksine Kuşadası kışların tenhaliğinde bile yaşayan bir yerdi, yaşama kültürü vardı. Yazın anlı şanlı ve her biri çok cazip eğlence yerleri, caz lokalleri kapanmış olduğundan bir hüznün çökse de üzerine, hayat durmazdı.

O kışların birindedir o güne kadarki en yaşlı dostumu bulmam. Hayatımın en güzel dönemlerinden 1989-1990 kışını geçirdiğim Kısmet Oteli'nde, hani o efsanevi, muhteşem konumu ve güzelliğiyle çok az mekânın boy ölçüşebileceği, Yavuz Bey'in sırf bahçesinde içki içmek için rotasını değiştirdiği, Kuşadası'nın ilk tantanalı döneminin merkez mekânında.

Kısmet'e gidip geldiğimizde görürdüm Hümeysra Hanım'ı. Yaşlıydı, aksiydi, titizdi, disiplinliydi ve en ufak kusura tahammülü yoktu. Ağrıyan beline rağmen her gün her tarafı teftiş eder, titreyen eleriyle yerden çöpleri toplar, talimatları verir arada da her yıl otele gelen kraliyet mensuplarını, film yıldızlarını ve şöhretleri ağırlandı. Her yıl ağustos'un sonuna doğru ise sıra aile fertlerinin ziyaretine gelirdi. Yani Osmanlı hanedanının son sultanlarının ziyaretine.

Hümeysra Hanım hem son Osmanlı sultanı Vahdettin'in hem de son Osmanlı sadr-ı azamı Ahmet Tevfik Paşa'nın torunuydu. O kadarını bilirdim, bir de Söke'nin köklü ailelerinden Özbaşlar'ın gelini olduğunu.

Kendi içki servisimi yaptığım, otelin kış aylarındaki tek müşterisi olarak isteğime uygun menülerin hazırlandığı, akşam iş dönüşü dalgaların kayalara çarpan sesini dinleyerek yorgunluk attığım, kendimi romanlara verdiğim

günlerdi. Bir gece tek kanallı televizyon döneminin TRT'sinden haberleri izlerken TV odasına girdi Hümeýra Hanım. Ondan sonraki aylarda sanki kader arkadaşlığı ettik. Beni eğitti hayat hakkında. Yaşam hikâyesini dinledim. Sultan Vahdettin'in San Remo'daki evinin bahçesinde Mustafa Kemal'i kötüleyen bir şarkı söyleyen küçük Hümeýra'yı nasıl yukarıya çağırıp payladığını ("Odadan içeri girdim. Sigarasının külünü hep su dolu bir küllüğe silkelerdi. Silkelediğinde cıss sesi çıkardı. Loş odaya girdim. Yüzünü seçemiyordum. Cıss sesini duydum. Bir daha duymayacağım böyle şey, o benim subayımıd" dedi.) anlatmıştı. Sonraları yasak olduğu halde Türkiye'ye dönüşünü, Atatürk'ün bir balosunda bulunuşunu, New York'a gidişini ve orada savaş sırasında Amerika'nın Sesi'nde çalışmasını da.

Mihri Belli'nin New York dünya fuarından efe kıyafetiyle Türk bayrağı taşıırkenki resmini o göstermişti bana, kendi gençlik günlerinin insanın büyüleyen güzelliğini gösteren fotoğraflarla birlikte. Hem İzmir hem Kuşadası Kısmet'in adları aslında gerçeği yansıtıyordu. Apartman olarak inşa edilecek İzmir'deki bir İtalyan mimarın etkisiyle otel olmuş, Kuşadası'ndaki ise otel olarak inşa edilmese istidlâk edilecek tehdidiyle otel haline gelmişti.

Kısmet bir gelenektir. Bu geleneği yaratan da, nur içinde yatası Hümeýra Hanım'dı.

Güneşin batışını yakalayabildik demiştim. Önemliydi bu. Zira Kısmet'in Marina barında güneş batarken içki içmemiz gerekiyordu. Bilirsiniz insanın başına gelecek en kötü şeylerden birisi geçmişten çok iyi hatırladığı tadları, hazları yeniden ararken bulamamaktır. Kısmet'in barında güneş batarken içtiğim rakıda her ne arıyorsam onu buldum. Aslında epeyce fazlasını. Bazı güzelliklerin, değişmeden hep orada durduğunu bilmek ne mutluluk değil mi?

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Başlarken

Cako 07.09.2008

Bitirdik yazı. Ben de Eylül için yazılacak ilk yazıyı kaçırdım. Ağustos ayağıma dolandı. Yaz aylarını ne kadar sevmezsem Eylül'ü de o kadar severim halbuki. Beni mest eder. İlham verir. Tabiatın durulduğu, ilkbaharın aksine ölümü ve hüznü daha fazla anımsatan sonbaharı getirdiği halde hayat tutkusunu azdırır. Eylül belki de en huzur veren ay olduğundan bu kadar derinden işler içime. Üstelik henüz kendi kişisel Eylül'üm başlamadan da böyleydi durum. (Daha o zamanlar Eylül aylarının bu ülkeden, bu toplumdan neler götürdüğünü de bilmezdim açıkçası. Ama o Eylül'ler'de yaşanan felaketlerin faturasını Eylül'e çıkarmak da hiç aklımdan geçmedi.)

Her nedense hep baharların insanı oldum, özellikle de sonbaharın. Mevsimin renkleri, güneşin ışıklarının oynadığı oyunlar, ağaçların renginin değişmesi, serinlemiş bir akşamda ürpermiş vücudu saran, ısıtan bir kazak giymek, ılık bir yağmuru izlemek ya da altında ıslanmayı neredeyse şehvetle arzulamak cezbederdi beni. Okulun açılması, kaç aydır görmediğim arkadaşlara kavuşmanın heyecanı, yazın başıboşluğundan, sorumsuzluğundan, eğlencesinden kopmayı kolaylaştırırdı. Eylül o bakımdan bir başlangıçtı. Öyle de kaldı. Hayatın asıl döngüsünün başladığı, makinelerin yeniden kurulduğu ve işe başlanacak ay oydu. Üstelik yılın başı sayılan Ocak'a göre hayli işveli, şaşırtıcı, oyunbaz hatta çapkındı. O işvedir ki onca yıl ayrılıktan sonra İstanbul'a yeniden döndüğümde Boğaz kıyılarının ışığı, sahilin süründüğü renkler, üstümüzü saran dinginlik ve bizi kuşatan güzellikle birlikte beni yeniden âşık etmişti şehre.

(Ahmet Altan da geçende buna benzer bir yazı yazmış: "...Çok severim ben Eylül'ü. Belki de diğer bütün aylardan daha fazla. Geçiş dönemlerinin bütün sancılı belirsizliklerini taşır içinde, bazen çok sıcak öğlenler yaşarsın, bazen hüzünlü bir gökyüzü beyaz bulutlarıyla belirir ama sabahları ve akşamları sadece Eylül'e aittir, başka hiçbir aya, başka hiçbir mevsime benzemez. Durudur. Berraktır. Masumdur. Temiz bir su gibidir aydınlık, seninle hayat arasındaki bütün birikintileri yıkayıp arındırır." Aslında hemen her Eylül başında yazar böyle bir yazıyı *Dört mevsim Sonbahar*'ın müellifi. İnsanı da ürkütür açıkçası aynı konuyu kurcalama konusunda. Ama ne yaparsınız Eylül gelmişken iki satır karalamamak da sevdaya ihanete girer.)

Ege'nin sahil kasabalarında bir başka güzeldir Eylül. Yaz boyunca oralara akıp, her ne arıyorlarsa onun peşinden koşarak bu kasabaları dolduranlar, yoranlar, sıradanlaştıranlar gitmiştir. Bu beldeler işte o zaman dinlenmeye başlar. Üzerilerine gelen hoyratlık bitmiştir. Kendi ritmlerini, soluklarını, dengelerini bulmuşlardır. Kendileri olmaya başlamışlardır. Denizleri sizi bir başka sarar. Siz o denizlerde farklı yüzersiniz, su üzerinizdeki yükü alır, sizi tazeler.

(Eylül'ü de, sonbaharı da hep denizle ve güneşle anlayan birisi için kuzey Amerika'nın "Kızılderili Yazı"nın renkleri ne eğitici olmuştu. Denizin kıyısındaki sonbahardan ne farklı gelmişti bana. Küçük kasabanın sırtlarındaki uçsuz bucaksız ormanlarda ağaçların yapraklarının yeşilden kızıla ve sarıya dönüşleri, sonra dalların boşalması, bütün bunlara tanıklık ederken de güneşin ışıklarının bu dağlar, ormanlar ve yapraklar üzerinde yansımalarla yarattığı renk karışımları, dalgalar büyüldü beni. Önceleri bana saçma gelen "yaprak dökümü mevsimi"nin büyüsunü, neden binlerce insanın buralara geldiğini ancak bu doğal tabloların yaradılışına tanıklık ettikten sonra anlayabilmişim. Vurulmacasına. Aslında ölümün tablolarıydı bunlar ama o kadar güzeldiler ki karın üzerlerindeki beyaz örtüsü eriyip kalkana, o yapraklar yeniden dalları sarana, yemyeşil yeni tablolar oluşturan ve güneş daha farklı eskizler yapana dek içinizde yaşattığınız bir güzellik sunarlardı.)

Şimdi yeni bir Eylül'de sonbaharın hüznünün yavaş yavaş hükmünü sürmesini beklerken, Mehmet Rauf'un *Eylül*'ünden bahsetmemek de olmaz. Onu bir başka yazıya bırakayım. Ama son söz niyetine de Attila İlhan'ın bir şiirini, *kadınlar sonbahar*'ı anımsatayım:

*kadınlar sonbahar yapraklarını dökmeye başlar/ titrek dudaklarında sarışın bir keder/ nabız kaybolur kan susar
dolaşım yavaşlar/ sisli bir nebuloz gökte yazılmamış şiirler*

dargın sevgililer yalnızlıklarına uzaklaşıyor

*anlaşılmaz çocukluğun ortaokullarından ders zilleri/ kilitli defterlerde/ kurutulmuş menekşeler/ tehlikeli
yolculukların kanat çırpın mendilleri/ sazdan saza azalan hicranlı köçekçeler*

dünkü delikanlıları yaşlılığa taşıyor

*eylül şehirleri yağmurlu gürültülerle alır yerlerini/ deniz kahvelerinde son kadehlerde bulutlar birikir/ ılık bir
aydınlıkla yıkayıp yorgun ellerini/ görgülü ihtiyarlar bir bir ortalıktan çekilir*

yaşlandıkça insan dünya başkalaşır.

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Bayramlar

Cako 28.09.2008

Ne Ramazan'ı ne de Şeker bayramını sonbahar ya da kıştan ayrı düşünemem ben. İçimde öyle yer etmişlerdir. Hoş tesadüf bu yıl bayramla aynı güne denk gelen Roş Aşana* zaten hep yazsonu/sonbahardır. Pastırma yazıyla geç eylül karışımıdır. Ama nedense hep Kipur'un gölgesinde kalır. Sanki yılbaşıyla beklenen asıl ferahlık Kipur orucunun sonunda gelecektir. Kipur günü ağır bir gündür zira.

Biraz da bu duygu nedeniyle olsa gerek –her ne kadar İstanbul'u duman ettiyse de-, son günlerin hava koşullarından, göğün griliğinden, yağmuru izlemekten büyük zevk aldım. Tabii geçmiş hemen peşimden koştu. Din meselesinin insanları bu ölçüde birbirine düşürmediği, köylü ve kasabalı kavrukluğunun ve dışlayıcılığının kara bulut gibi şehirlerin (en azından büyük ve kozmopolit şehirlerin) üzerine çökmediği, her farklı rengi griye ya da yeşile döndürmeye çalışmadığı, ya da buna gücünün yetmediği, neyimizin farklı olduğunu bilsek bile bunu kendimizi farklı ya da eksikli görmek diye hiç kurgulamadığımız günleri andım.

(Okuldan eve döndüğümde Lutfiye Abla iftar için hazırlıklarını yapardı. Babamın her sabah erkenden kalkarak yaktığı borulu gaz sobasının üzerinde pideler ısıtılır, Nescafe henüz hayatımıza girmemiş olduğundan, benim için Türk kahvesinin üzerine süt boca edilerek sütlü kahve hazırlanırdı. Sanki ben de oruç tutmuşum gibi onunla birlikte ezanı bekleyip, radyoda sonradan Cihan Ünal'a ait olduğunu öğrendiğim tok bir sesin Allah'a hamdetmesini dinleyerek, zeytin yiyip akşam kahvaltıma başlardım. Radyodaki bu ses ve o zamanlar hâlâ adabıyla söylenen ezan şimdi düşünüyorum da bana huzur verirdi. Haham Yeşua'nın uzun bir ibadet sonrasında vecd içindeki cemaatin bakışları altında Roş Aşana'nın ya da Kipur'un bitişi ilan eden keçi boynuzundan yapılmış Şofar'ı çalmasıyla hissettiğime benzer bir duyguydu.)

O günleri o kaygısızlıkla yaşıydsak eğer, bunda kuşkusuz ilk etken aileydi. Biz bir cemaattendik ama vatandaştık ve iyi olan herkes de bizim seveceğimiz, dost olmak isteyeceğimiz, saygı duyabileceğimiz insanlardı. Değerlerimiz evrenseldi, karşımızdakileri de hep bu gözle gördük, görmek istedik. Hayat bu denli naif ya da iyi niyetli kalmayı arada önümüze çıkardığı "sürprizlerle", beklemediğimiz yerlerden beklenmedik zamanlarda gelen kroşelerle ya da okumaya başladığımız tarihin öğrettikleriyle zorlaştırdıysa da bu inanç hep yerinde kaldı, bize yön verdi. Tabii ailenin aşıladığını hayat felsefesi haline getirebildiysek bunun sorumluluğu dindar ya da değil, Müslüman çevremizindi, öğretmenlerimizindi, bir-iki istisnasıyla esnafındı. Yani bize farklılığımızı dışlanmışlık olarak yaşatmayanlarındı.

Bizi, farklı dinden olmamıza rağmen buralı olmanın doğal sonucu olarak yoğuran kültürü, Bensiyon Pinto'nun cesur ve su gibi okunan kitabının başlığında tanımladığı gibi, "geniş toplum"un inancını, kucaklayıcılığını bizimle paylaşıyorlardı. Bunların içinde de en çok İzmir Fuarı'nın 26 Ağustos kapısıyla Namık Kemal Lisesi'nin karşısına düşen üç katlı, abimin doğduğu, bahçesinde uyuduğunu sandığım köpeğin beni ısırıldığı pembe evin üçüncü katında oturan İmre ailesiyle Nafiye İmre'nin, nam-ı diğer "mamiko"nun, Kasabalı (Turgutlulu) geniş ailesinin izi ya da damgası vardı üzerimizde.

Hüsnü İmre her akşam rakısını içer, mamiko beş vakit namaz kılardı, manevi kızları Sezer Abla ise Nâzım Hikmet okurdu, bize de okuturdu. Mamiko çocuğu olmadığından abimi çocuğu bellemişti, anneme ablalık, sırdaşlık ederdi. Biz tabii ki her bayramda el öpmeye harçlık koparmaya gider, İstanbul'dan gelen Hüsnü Baba'nın abisi koyu demokrat Doktor Kemal Bey'le CHP'li babamın tartışmalarını dinlerdik. Kasabalıların her birine bayılırdık. Hava Kuvvetleri'nde olan Osman Abi'nin gözümüzdeki fiyakası başkaydı. O zaman çokkültürlülük filan gibi şık isimler yoktu tedavülde ama hayat öyleydi en azından şehir gibi şehirlerde. Din yaşanan bir şeydi ve inanç farklılıkları insan ilişkilerinin önünde bir engel teşkil etmezdi. Ya da biz çok şanslıydık, tesadüfen bir masalın içine düşmüştük.

Geçmişin peşinde koşmak pek akıllıca bir iş değil. Geçmiş bayramların, insanı yerleşik kurallara uymaya zorlayan cemaat baskısını hissettiren ve hayatı dar kalıplar içinde yaşatan bir anlayışı, alışkanlıkları, görevleri

içerdiğini de unutmuyorum. Cemaat yapısının birey olmayı nasıl engellediğini bunun da ne bela bir durum olduğunu da. Ama ne yapayım hoşuma gidiyor geçmişten bana güzel gelen şeyleri hatırlamak. Zira modernliğe ne denli tutkuluysam da bazı şeyleri çarkların öğütmesinden kurtarmayı da önemsiyorum. (Tam yazıyı bitirirken *Hürriyet*'in ekinde çocuk psikoloğu Şeniz Pamuk'un sözlerini okudum. Bu hızdan vazgeçecek ve 1950'li yılların bazı değerlerine döneceğiz yoksa önemsedığımız her kurum toz olup uçuyor mealinde bir değerlendirme yapmış. Geriye dönülebileceğini pek sanmıyorum ama bazı yerlerde frene basıp, kafayı kaldırarak etrafa bakmak ve koşmak yerine sakince yürümeyi tercih etmek de mümkün olabilmeli. Hiç değilse bayramda.)

Hayırlı bayramlar herkese.

** Musevi takvimine göre günahlardan arınmak için oruç tutulan Yom Kipur ile biten kutsal on günü başlatan ve takvimin yedinci ayının ilk gününe denk gelen yılbaşı bayramı.*

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Yaşanmış bir hayat

Cako 05.10.2008

Hiç aklımıza gelmez değil mi güzelliğin başa bela olabileceği. Ya da yakışıklılığın. Başkalarının gıpta ederek izlediği görüntünün, bir vücudun ya da yüzün hatlarının, kıvrımlarının, gözlerin, ağzın, tenin çekiciliğinin o görüntünün sahibi açısından taşıması zor bir yük olabileceğini pek düşünmeyiz. Güzel ve/ya yakışıklı olanların işi kolay gelir diğerlerine zira önlerinde açılmayacak kapı yoktur. İstediklerini elde etmeleri zor değildir. Herkes öykünür onlara. Biraz zenginlik gibi de diyebilirsiniz buna. Zenginler de öyle olmayanların kafasında istediklerini mutlaka elde ederler zira imkânları vardır.

Madalyonun öteki yüzünde güzelliğin dert olarak yaşanması var. Daha doğrusu zarfın mazrufa göre hep öne çıkması, mazrufun merak bile edilmemesine yol açacak şekilde tüm alanı kaplaması, ilişkileri şekillendirmesi. Aptal güzel/yakışıklı tanımlamasına girmeyenler açısından ne büyük bir kâbus, hayatları boyunca kim olduklarının hep nasıl göründüklerinin altında ezilmesi tehlikesinin mevcudiyeti. Kimisi bunun altında gerçekten de ezilir, kimisinin zaten güzel bir zarf olma dışında kaygısı yoktur o zarfların eskimesi sorunlara kaynaklık eder. Bir de hem bunu zarafetle taşıyan hem de kişilikleriyle, kimlikleriyle, mücadeleleri ve yaptıklarıyla kendilerine yönelik hayranlığı zarftan aşırıp mazrufa yöneltebilenler var.

Paul Newman'ın kariyeri, kişiliği, seçtiği çizgi bir yanıyla hep bu mücadelenin sonucunda şekillenmiş gibi. Ve kuşku yok ki Newman kendi güzelliğinin kimliğini tanımlamaması için verdiği mücadeleden muzaffer çıkmış birisi. Newman'ın 1970'lerde çevirdiği filmlerden *The Sting* dışındakileri görmedim. 1980'lerde artık elli yaşını geçmiş bir oyuncu olarak rolleriyle söyleyeceği daha fazla şeyi vardı ama galiba Newman hep benzer karakterleri oynadı yahut da karakterleri hep onun önemseydiği bir boyuta sahip oldu.

Oscar adayı olduğu filmlerden *The Verdict*'in (Hüküm) yönetmeni Sydney Lumet'in dediği gibi "Paul bir karakter oyuncusudur. Jön rolleri, tıpkı kendi güzelliği gibi, sıkardı onu. Sanırım hiç bir işe yaramayan, kaybedenler safında kalan tipleri oynamak onun açısından 'bakın ben görüntümden daha fazla birisiyim' mesajı vermek anlamına geliyordu". Öyle baktığımda, bu yazıyı yazmadan önce bir kez daha büyük bir hayranlıkla izlediğim, 1961 yapımı *The Hustler* ile *The Verdict* arasındaki bağı daha net görebiliyorum aslında. Kendi kişiliklerine yenik düşmüş iki anti-kahramanın öyküsüdür aslında bu filmler. Mağrur ve dengesiz Hızlı Eddie ile alkolik avukat Frank Galvin, tükettikleri hayatlarını son bir hamleyle kurtararak yaşama sarılmayı

becerirler. Başarısızlıklarına mazeret bulmaktan kendilerine rağmen farklı bir kişi olma çabasına girerler. Hayatla hesaplaşmaları bunu gerektirmektedir. Newman için de aslanan budur. Hayata asılmak, hayatı sade ama çok boyutlu yaşamak, doğru yerde durmak. (Ne diyordu Eddie kötü adam Bert'e "asıl kaybeden sensin zira için ölmüş").

Newman'ın başarısı yalnızca aktör ve yönetmen olmakla sınırlı da değildi üstelik. Kırk yaşından sonra yarış arabası kullanmaya başlayarak profesyonelleşmesi ve 70 yaşına kadar yarışlara katılması; oğlunun ölümünden sonra kurduğu, hâlâ kamuoyunu uyuşturucu, alkoholizm gibi konularda eğitmeye çaba sarfeden vakıf; AIDS, lösemi, anemi, gibi ölümcül hastalıklarla malul çocuklar için kurduğu "Hole in the Wall gang" (duvardaki delik – *Butch Cassidy ve Sundance Kid* filmindeki çetenin ismi) kampları; inanılmaz bir ticari başarı öyküsü olan kendi reçetelerinden yapılmış salata soslarıyla başlayıp bir gıda imparatorluğunu şekillendiren "Newman's own" (newman'ın kendisinin) markasının bugüne kadarki 250 milyon dolarlık kârının hayır kurumlarına verilmesi; Amerikan ölçülerinde sol bir siyasete yaşamının sonuna dek sadık kalması sol siyaset ve dergileri desteklemesi, fikirleri nedeniyle Başkan Nixon'ın düşmanları listesinde 17. sıraya yerleşmesi tüm bunlar hep aktör Paul Newman'ın ötesinde hayata izini vurmaya isteyen bir erkeğin başarılarıydı. Bu hikâyelerin çoğunda olduğu gibi bir işe yaramayacağını düşünen bir babaya o görmese bile neye yarayacağını gösterme duygusu da herhalde rol oynamıştır. Aynı zamanda ikinci karısı Joanne Woodward ile tüm Hollywood kriterlerini allak bullak edecek şekilde sürdürülen elli yıllık, üç çocuklu, hemen her kadının Newman'a asılmasına, hepsinden önemlisi mesleki rekabetin getirdiği gerginliklere bile dayanmayı bilmiş bir evlilik.

(Aklımda kalan, ilk kez bir Paul Newman filmi izleyişimin bir kış gününe denk geldiği idi. Ya Tayyare ya Konak sinemasında en etkileyici filmlerinden birisi olan *Cool Hand Luke*'yi (*Parmaklıklar Arkasında*) izlemiştik. Sonra da herhalde izlenmesi zorunlu filmler kategorisinden *Exodus* ama o filmi hiç hatırlamam. Belleğime kazınan Newman portresi ise olağanüstü bir poster olan sadece gözlerin renkli, yani mavi, olduğu siyah-beyaz fotoğrafıydı. Sade, mütevazı ve içtendi. Aktör olarak da izleyiciyi öyle fethediyordu. Kötü karakterleri oynadığında onları izleyici açısından sempatik kılmak gibi bir ufak sorun yaşıyorlardı *HUD* örneğinde olduğu gibi ama o kadar kusur kadı kızında da bulunurdu.)

Öldüğünü öğrendiğimde içimden hemen *Butch Cassidy ve Sundance Kid* filmi bir kez daha görmek geldi. 1969 yılının bu muhteşem filminde Paul Newman'ın, genç ve taze güzelliğiyle insanı büyüleyen Catherine Ross ile birlikte bisikletle gezdiği ardından bisiklet üzerinde akrobasi yaptığı sahneden başladım izlemeye. İnsana bu denli özgürlük duygusu veren, ferahlatan çok az sahne vardır bence. Fonda, Scott Mc Kenzie'nin "raindrops keep falling on my head" (yağmur damlaları kafama damlayıp duruyor) şarkısı çaldığından herhalde. Film piyasaya çıktıktan sonra gittiği bir restoranda aşçı Newman'a koşup filmi 14 kez izlediğini söylemiş. Ben beşte kaldım. İki kafadarın, Newman ile Robert Redford'un, bu yazıya eşlik eden fotoğraftaki, etrafları Bolivya ordusuyla çevrili ve ikisi de yaralıken ortaya fırlamaları sahnesi de bana çaresizlikten çok özgürlük duygusu vermişti. Butch ve Sundance sonu olmayan bir oyunu oynadıklarını bile bile oyunda kalmayı tercih edip su testisi gibi su yolunda kırılmışlardı. Özgürce ölmeyi becermişlerdi. Kendileriyle ve hayatla dalga geçerek.

Ardından *The Hustler*'i ikinci kez izledim. Newman'ın oyunuyla tekrar büyülendim. Böyle aktörler artık gelmiyor diye düşündüm. Dışarı çıktım. Yağmur damlaları kafama damlıyordu. Haldun Dormen'in bu sınıf arkadaşının şerefine bir bira içtim.

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

"Bana Jackie derler"

Cako 19.10.2008

Yemin edebilirdim daha dündü, ölümünün yirmi beşinci yılında Brüksel'deki kitapçılarda ve müzik dükkânlarında bu yıldönümü için hazırlanmış birbirinden cazip kitaplar, derleme albümler arasından neleri seçeceğime karar vermek için saatler geçirdikten sonra üç DVD ve kırk şarkılık çift CD'li derlemeyi alışım. Pek değilmiş, 9 ekimde otuzuncu yıl dolmuş bile.

Ne kadar çirkin bir adam diye düşünmüştüm ilk fotoğrafını gördüğümde. Kocaman dişli, kocaman kulaklı. Barclay kayıtlı 1964 Olympia konserinin 33 devirli ancak küçük boy plağının kapağındaki fotoğrafıydı sözünü ettiğim. Kapağın arkasında da konserle ilgili bir gazete kupürünün fotoğrafı vardı başlığında “aziz Brel artık dünyayı değiştirmek istemiyor” yazan. Sesini ilk duyuşum ise yeşil etiketli gene 33 devirli, gene küçük boy Decca plağındaki derlemenin A yüzündeki ilk şarkı sayesindeydi: *La Valse a mile temps*.

(Böyle bir şarkıcıyı hiç merak eder miydim, ileride ister istemez çekim alanına girer miydim bilemiyorum. Herhalde kaçamazdım ama adını ilk duyuşum Fuar zamanı bir pazar öğleden sonra Mogambo'da büyük –ve kadri yeterince bilinmemiş- Özdemir Erdoğan sayesinde olmuştu. Galiba o zaman Şanar Yurdatapan'ın, Şanar ve Onlar grubuyla çıkıyordu sahneye. Ceketinin eteklerini kaldırmış ve başlamıştı hafif bir sesle söylemeye, “valsın ilk temposunda/ tek başına şimdiden gülümsüyorsun/ valsın ilk temposunda/ tek başımayım/ ama seni görüyorum”. Sonra her nereden bulduysak derleme plağı kırmızı-beyaz pille çalışan Philips pikaba koyup dinletmişti abim bana. Ardından da o konser plağı çıkıp gelivermişti.)

Yaşıma göre çok ağır bir Fransızca kullanıyordu ve anlamları kolay çözülemeyecek şarkılardı söyledikleri. Ama o zaman bile, yani 1960'ların sonlarına doğru, en derinlerine nüfuz ederek hayatıma girmişti Jacques Brel; Belçikalı, Flaman baba ile Vallon annenin oğlu, Katolik, sonra Allahsız, “babalık doğal bir durum değildir” diyen adam. Daha pek çok dizinin yanı sıra *La chanson des vieux amands*'da (eski âşıkların şarkısı) “epey beceriyle mümkün oldu/ erginleşmeden yaşlanmamız” dizelerini yazan ozan, aktör, şarkıcı. Daha romanlara ve felsefe kitaplarına dalmadan hayatla ilgili sorulabilecek tüm sorular neredeyse o küçük plaktaki sekiz şarkıda vardı. Ölüm, dostluk, yaşlılık ve tabii aşk.

Brel'in onlarca belki de yüzlerce şarkısının başlıca temalarıydı bunlar kendi sınıfına ve milletine hakaret etmediği zamanlarda. Gerçekten de Rock'un gene o dönemlerden başlayarak çok daha sert bir müzikle yaptığını Fransız şanson geleneği içinde kabarelerde, konserlerde ve plaklarında yapıyordu Brel. Kıpır kıpır bir Batı dünyasında refah sahibi gençliğin yerleşik düzene başkaldıracağı dönemde, Amerika'da Kaliforniya Üniversitesi'nin Berkeley kampusunda “ifade özgürlüğü” sloganıyla başlayan gençlik hareketleri daha Avrupa kıtasını ateşe vermeden, cinsel devrim yerleşik ahlak kurallarına karşı taarruza geçmeden, gençler babalarının kurduğu dünyanın sıkıcılığından daralıp, konformizmine isyan ederek dünyayı değiştirmeye başlamadan önce Brel diyeceğini demişti bile: “Burjuvalar domuzlar gibidir/ yaşlandıkça aptallaşırlar.”

O ilk dinlenen albümün kralı tabii Amsterdam'dı. Ne kadar dinlersem dinleyeyim finaline geldiğinde tüylerimin ürpermesini engelleyemediğim o şarkı. Ama iki şarkı daha vardı ki, o gün ne dediklerini anlamam mümkün olmasa bile neredeyse hayatımın her evresinde peşimden geldiler ya da ben onların peşinde koştum. Birisi *Les vieux* (yaşlılar) diğeri *Le dernier repas* (son yemek). Daha 24-25 yaşında kendisine çok uzak olması gereken bu dönemlerle/ anlarla ilgili nasıl bu ölçüde derine işleyen, hem acımasız hem müşfik olmayı aynı dizede becerebilen şarkı sözleri yazabildiğine şaşmıştım. Sonraki yıllarda aşkla ilgili şarkıları tabii öne çıktı. Onları da zaten herkes bilirdi. *Ne me quitte pas* (beni terketme) şarkısında olduğu gibi “yağmur yağmayan ülkelerden gelen yağmur incilerini sevgiliye sunmak” isterdim. Hayatını okuduğumda aslında aşkı bu denli güzel anlatan bir erkeğin aşkı yaşayıp yaşamadığını sorgulamıştım. İlk okuduğum Brel biyografisinin yazarı Maryo Levi haklıydı aslında Brel “bir yalnız adamdı”. Neyi arıyordu onu tam çözmüş değilim.

Bildiğim kariyerinin doruğunda konser vermeyi bıraktığı, kendini filme verdiği ve 1972'deki kendi klasiklerini yeni yorumlarla söylediği albümden ve *Far west* filminden sonra yelkenlisiyle okyanusa açıldığıydı. Kim bilir belki de söyleyeceği her şeyi söylediğine inanmış, yelkenin ve okyanusun sunduğu özgürlüğün cazibesine kendisini bırakmak istemişti. Zaten son yaşadığı ve gömüldüğü yer de Markiz adalarıydı. Son albümüne adını veren,

Bu albümü çıktıktan yıllar yıllar sonra dinledim zira öldüğünü öğrendiğimde son bir plak yaptığından haberdar değildim. Yaptığım ya da bu cehaletim ihanet gibi gelmişti bana. Günlerce başka hiç bir şarkıya kulak vermeden ya da müzik dinlemeden sadece “*marquises*” albümünü duydum. *Voir un ami pleurer* (bir dostun ağladığını görmek) şarkısında kendi ölümüyle yüzleşmesi: “Tabii yenilgilerimiz oldu/ ve ölüm hemen yanibaşımızda/ ...tabii sadık olmayan kadınlar vardı/ öldürülmüş kuşlar/ tabii kalplerimiz kanatlarını kaybetti. Ama bir dostun ağladığını görmek”. Kanseri tedavi ettirmediyini duymuştum. Sebebini gene albümdeki en güzel şarkıdan, kendisinden önce ölen can kardeşi, menajeri “Jojo” için yazdığı şarkıdan sanırım çıkarmıştım: “Jojo/ artık hiç bir yere dönmüyorum/ rüyalarımızı giyiniyorum/ dudaklarıma kadar öksüzüm/ ama şunu bilmekten mutluyum/ sana geliyorum/ toprağın altı ayak altında ölmedin jojo/ toprağın altı ayak altında seni seviyorum”.

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Görünmez adam

Cako 09.11.2008

Tahmin edeceğiniz gibi 5 kasım sabaha karşı, en iyi okullarda yetişmiş, paraya para dememek varken Chicago'da kenar semtlerde fukarayı örgütlemeye kendisini adanmış Amerikan ortalamasının çok üzerinde entelektüel özelliklere sahip, siyaseti bir maraton koşucusu disipliniyle yürüten siyah tenli bir hukukçunun başkan seçildiğinin belli olmasıyla o aranan adaletin en azından bir ölçüde bulunduğu, yalnızca kendi tarihiyle bu en derin, yakıcı ve önemli hesaplaşmayı da nihayet yapabilen Amerikan toplumunun değil tüm dünyanın daha farklı bir yer olabileceğine dair inancı ben de paylaştım. 1984 yılının bir nisan günü, gelmesini saatlerce beklediğim bir salonda, bağırımdan kısalmış sesiyle yaptığı konuşmasında herkesi altında toplayacak 'gökkuşağı şemsiyesi' hedefini dinlediğim, sonradan giderek siyah hareket oligarşisinin iktidar mücadelelerinde kendisinin kötü ve benmerkezci bir kopyasına dönüştüğünü düşündüğüm, Obama'dan da sanırım dışlandığı için pek hazzetmeyen siyah rahip/siyasetçi Jessie Jackson'un tüm frenleri koyvermiş ağlamasını izlemek

ruhumda muazzam dalgalar yarattı.

Bu seçimin siyasi sonuçları hakkında yazmak zaten beni aşar ancak Türkiye’de her konuda mutlaka ve en uzman tavırla bir şey söylememeleri düşünölemeyecek olanların seçimin anlamı hakkında yazdıklarının, söylediklerinin en azından bir kısmının içimde derin öfke fırtınaları koparttığını da yazmam, sizinle paylaşmam gerekiyor. Amerikan siyah hareketini, bu hareketin gündeme getirdiği soruların acilliğiyle, ahlaki ikilemleriyle, amaç ve araçlar arasındaki ilişkinin nasıl kurulacağına dair bitmeyen ve acı veren tartışmalarıyla kavramadan, yüzyılı aşmış bir özgürlük mücadelesinin pratikleri üzerine düşünmeden, Frederick Douglassları, Booker T. Washingtonları, Richard Wrightları, Paul Robesonları, W.E.B. du Boisları atlayıp bildikleri herhalde yegâne iki isimden birisi olan Malcolm X üzerinden ‘ev zencisi’ ‘tarla zencisi’ ayrımını yapanlara diş bile dim. (Malcolm X’in yaşadığı dönem düşünöldüğünde ister istemez onun ev zencisi karşılığı da Martin Luther King olmak gerekiyordu. Arzulanan hedefe varılmasında delibozuk şiddet düşkünüğünün mü üzerinize gelen şiddete hep sabırla, tevekkülle, inançla, yılmadan ve şiddete baş vurmadan –ve evet arada bir ayya dayı diyerek- direnmenin mi daha etkili olduğunu bile sormadan bu ahlaki yargılarda bulunabilmek de ayrı bir beceri sayılmalı.) Bu basitlikte bir yaklaşımın cehaletten çok cüretkârlıktan, cüretkârlıktan çok ya duyarsızlıktan ya hâlâ tüketilmemiş bir yalnız kovboyluk ve şiddet fetişizminden kaynaklanabileceğini düşündüm. Bir de tabii Amerika ve siyahlar konusunda derin bir sığıltan.

Obama’nın belagatinin gücünden çok bahsedildi. Bu konuda birkaç söz çiziktirerek bitireyim bari yazıyı. Amerikan edebiyatının en önemli eserlerinden birisidir Ralph Ellison’un 1952’de yazdığı *Görünmez Adam*. Romanın anlatıcısı görünmez birisidir ve tabii ki bu görünmezliğiyle Amerikan toplumu içinde siyahların görünmezliğini simgeler. Yaşamış olduğu olayları ve kendi hikâyesinin iniş çıkışlarını bir bodrum katından anlatır yüzeye artık çıkmaz. Siyah yerine zenci demeyi sürdürdüğü için 1960’larda siyahî çevrelerden çok tepki alan Ellison bu romanı yazdığında derdi çeşitli düzeylerde alegoriler, benzetmeler, sembollerle Amerikan siyah toplumunun sosyal zenginliğini sergileyebilmektir. Kendi deyişiyse kitabın önemi; “deneysel tavrından ve 19. yüzyıl romanının en iyi örneklerini tanımlayan bireysel ahlaki sorumluluk taşıma ruh haline dönme çabasından kaynaklanır... Amerikan değişiminin çabukluğuna benzer, toplumumuzun eşitsizlik ve gaddarlıklarıyla dürüstçe yüzleşen ama gene de bu toplumun ümit, insani dayanışma ve bireysel kendini bulma imgelerini de öne çıkarabilen esnek ve hızlı değişen bir nesir sesi bulmalıydım,” ifadesiyle özetlenebilir. Ellison siyahların tarihini, özelemlerini, beklentilerini, mücadelelerini onları Amerikan toplumunun bir parçası olarak betimleyerek anlatır. Söz konusu olan yalnızca siyahların değil tüm toplumun deneyimidir. Bu vurgu siyahların kendi toplumlarıyla nasıl bir ilişki kuracakları hakkında önemli bir ayrım ve kavga noktasıdır aslında. Malcolm X’in, ondan önce Richard Wright gibilerin simgelediği yaklaşım ayrımcıdır. King’in ki ve şimdi de Obama’nın ki toplumun geneline de yaslanmayı önemsemediğinden bütünle tüm sorunlara rağmen barışıktır.

Söz bu kitabın da en önemli öğelerinden birisidir ve siyah Amerikan deneyimindeki kilise etkisinin de bir göstergesidir. Siyahları şiddetle birlikte anmaya bizi götüren son dönem imajları aslında yanıltıcıdır, zira siyahların özgürlük mücadelesi her şeyden önce kelimelerin, sözün ve konuşmanın üstünlüğüne inanarak şekillenmiştir. Siyah hareketin en etkili ve önemli liderlerinden bazılarının vaiz veya papaz olmaları, avukatlar arasından bu hareketin sivri şahsiyetlerinin çıkması bu nedenle şaşırtıcı değildir. (Tam da bu noktada C.B. King’i yâdetmem gerekir. Georgia eyaletinin bu ilk siyah avukatı 1950’lerden beri içinde olduğu medeni haklar mücadelesini tüm boyutlarıyla anlamamı sağlayan kişiydi herhalde. Onu dinlerken dilinin güzelliğinden etkilenir, kelimelerin kullanımına, yüklediği anlamları taşıyacak kıvamda olmalarına gösterdiği itina karşısında büyülenirdim. Siyahların siyasetinin sözle, sözün söylenişiyse olan bağlantısını ancak o zaman anlayabildim. Bu nedenle Obama’nın (farklı bir tarzda da olsa kendinden önce gelen Martin Luther King ve hatta Jessie Jackson ve diğerleri gibi) neredeyse her ağzını açışında insanı büyüleyecek bir metinle ortaya çıkması şaşırtıcı değil).

Bir bakıma bu seçimin hikâyesi, onlarca yıllık mücadelenin son merhalesiyle görünmez adamın görünür olması hikâyesi sayılabilir. Görülmek arzusunun gücü kadar geniş toplumun görmek istemesinin de önemini işe katarsanız eğer.

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Hayatın akışı

Cako 30.11.2008

Kimisi hayatını bir proje gibi kurar. Yalnızca kendisinininkini değil etrafındakilerinkini de eğer mümkünse. Böyle yaşanan hayatlarda atılacak adımlar, varılacak noktalar, hayattan beklentiler, hatta neredeyse refleksler önceden kurgulanmıştır. Elde bunları gerçekleştirecek imkânlar da varsa proje aynen başarılıdır. Bazen bu proje sizin için başkaları tarafından da belirlenebilir. Sınavlarla belirlenmiş eğitim hayatının içinde anne-babaların bazılarının çocuklarına yaptıkları budur. Kızlarına iyi kısmet, oğullarına “ona layık” gelin arayan ana-babaların da, eğer çocuklarına sözlerini geçirebiliyorlarsa, uğraşları bu yöndedir. Başkasının yaptığı projenin taşıyıcısı olmak durumunda kalanlar bunu her zaman becer(e)meyebilirler. Hatta tersine projenin öngördüğünün tam tersi bir yerde de bulabilirler kendilerini.

(Yıllar önce koltuğa mihlanarak izlediğim *Ölü Ozanlar Derneği* aslında bu ters tepen projeler hakkındaydı bana göre. 1950’lerin konformist, baskıcı, cinsel arzuların bastırıldığı püriten ahlakçı, içselleştirilmiş bir günah duygusunun disiplin haline gelerek herkesi sistemin çarklarına dışı olarak yerleştireceği bir Amerika’da aynı tektip insanı yetiştirmek üzere kurgulanmış özel okulda, bir İngilizce öğretmenin çaktığı ilk özgürlük kıvılcımıyla dağılan projeler sayabilirsiniz derneğin üyesi öğrencileri. Zaten başkalarının sizin için tasarladığı projeciliğin belki de en önemli açmazı budur. Bir yerlerde mutlaka projeyi zora sokacak, oradaki otoriter nüveyi çatlatarak, keskinlikleri yumuşatacak ve hatta berhava edebilecek bir özgürlük alanı vardır. Hayatın kendi ritmi mutlaka doğaçlamaları gündeme getirir, en detaylı projeyi –belki de en çok onları- raydan çıkarır. Sonuçta filmde de öğretmen okuldan kovulsa bile projeler artık gerçekleştirilemeyecektir. Gerçekleşmemiş olduklarını da 1960’ların Amerikas’ında yaşananlardan, o dönemin müziğinden, edebiyatından, sinemasından bilirsiniz.)

Kimisi ise hayatı savrularak yaşar. Böyle yaşanan hayatta *Ölü Ozanlar Derneği*’nin “*Carpe Diem/günü yaşa*” sloganının önerdiği ‘günün tadını çıkar’ türünden bir gündelik yaşama arzusu değildir belirleyici olan. Hedefsizliktir. Bu hedefsizlik kararsızlıkların veya birbirine zıt hedefleri bile istemenin sonucu mudur ya da hiçbir şeyi, onun için her şeyi göze alacak kadar tutkuyla istememekten mi ileri gelir, onun cevabı insanına göre değişir. Kimi zaman üzerine karabasan gibi gelen her türlü otoriteye itiraz ya da isyan edememekten kaynaklanan bir durumdur bu. Kimi zaman her konuda fazla ince eleyip sık dokumaktan, bir noktada kördüğümü kesip, kararı verip bunun gerektirdiğini yapamamaktan. Yani insanın kendisini esen rüzgârlara kaptırmasının, tesadüflerin onu götüreceği limanlara uğrayarak yolculuğunu sürdürmesinin sonucudur bu savrulma. Kimi zaman da insanın içindeki özgürlük ateşinin zorladığı, bir yere demir atmanın huzurlu esaretine teslim olmama kaygısından beslenir. Sürekli tercih imkânı varmış ve yeniden başlamak sanki hep mümkünmüşçesine bir kurgunun eseridir o tutum ya da tarz. Kısacası kırılğan olduğu kadar hayalcidir de.

Bir hayatı savrularak yaşamak aslında lükstür. Ayakta kalabilmek beceriye, yön değiştirdikten sonra tutunabilmek için gerekli donanıma sahip olmayı gerektirir. Dolayısıyla ister istemez sınıfsal boyutu vardır.

Günlük yaşamı sürdürmenin maddi baskılarının yarattığı tahakkümden hiç değilse bir nebze azade olmadan sürdürülebilecek bir hayat değildir bu. Sorumluluktan da.

Tüm bunlar bizde gösterildiğinde pek ilgi çekmeyen, yurtdışında eleştirmenler tarafından yerden yere vurulan ama bende bir takım izler bırakan *Paris* adlı filmi izlerken aklıma geldi. Son dönemde pek çok filmde olduğu gibi bunda da birbirine paralel giden ve bazı noktalarda birleşen hayatların öyküleri var. Bu tür filmleri yapmak aslında zordur, zira hikâyeleri buluşturamamak, ya da bunu hayli beceriksizce yapma riski yüksektir. Ya da hikâyeleri ve karakterleri yeterince geliştirmeme riski. Bu filmde bu zaaf var. Ancak hemen tüm karakterlerde hayatı anlamlandırma ya da hayata tutunma kaygısı da var. Hayatlarını proje olarak yaşamasalar da savrularak yaşama imkânları olmayanların hikâyeleri daha çok. Hemen hepsi de yaralı bir şekilde. Hayatını proje olarak yaşama imkânı olan ve öyle de yaşamış tek karakter, ünlü bir tarih profesörü. O güne kadarki hayatının kendisini taşımış olduğu noktada boğulan, bunu aşmak için basit ve sığ bulunduğu televizyona popüler bir tarih programı yapmayı kabul eden ve nihayet hayatının sonbaharında öğrencilerinden birisine âşık olan bir erkek hikâyesi. Kendisini hayata bağlayacağını düşündüğü, kendisi için çizgi dışı bu iki deneyimden de ağır hasar alarak çıkan bir adam. Diğerlerinin ise değiştirmeye güçlerinin yetmediği kendi hayat çizgilerinden proje çıkarmaları ya da ceketini alıp giderek yeni bir başlangıç yapmaları söz konusu değil. Onlara kalan, kendileri gibi olanlarla dayanışma ve mutluluğun kıyısında dolaşabilmek için dar da olsa bir alan yaratabilme çabası.

Kolay olmasa da.

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

İnsan lekesi

Cako 21.12.2008

Dallarındaki buzlarla sanki heykelmiş izlenimi veren ağaçları, gürül gürül akan nehirleri, karın örttüğü tepeleri izleyerek; kıyılarına birbiri peşisıra küçücük tarihî kasabaların dizildiği güzelim göllerin yanından geçen yolda giderken hep o sahne geldi aklıma: *İnsan Lekesi* filminde, arabayı kullanan Anthony Hopkins ile onun göğsüne yaslanarak uyurken, doğduğundan beri bir eziyet, şiddet ve ezilme silsilesi halinde yaşadığı hayatının kendisine o güne dek hiç sunmadığı “sükûnet”in ferahlığını yüzünde taşıyan Nicole Kidman’ın kaza yapmaya zorlanmadan önce karlı, zifiri karanlık gecede yalnızca silecekler tarafından bozulan sessizlik içinde yol almaları.

Film çarpmıştı beni. Anlatılan ABD’nin kuzey doğusunda Athena adlı ufak bir üniversitenin edebiyat fakültesini kurarak yıllarca orada dekanlık yapmış, kuruma kimliğini kazandırmış Profesör Coleman Silk’in hikâyesiydi. Sınıfta derse gelmediği için neye benzediklerini bilmediği ve tesadüfen siyah olan iki öğrencisinin nerede olduklarını sorarken hayalet anlamına gelen ancak argoda zenci yerine de geçen “spook” kelimesini kullandığı için öğrencilerce ırkçılık yaptığı gerekçesiyle şikâyet edilen Silk, bu fırsattan yararlanarak kendisini hançerlemenin dayanılmaz cazibesine kapılan meslektaşlarının riyakârlığından da tiksinierek istifa eder. Burada size filmin ve onun temelini oluşturan Philip Roth’un romanın konusunu anlatmak değil niyetim. Romanın/filmin büyük ironisi, seçkin Athena üniversitesinin ilk Yahudi profesörü Silk’in aslında, beyaz tenli bir siyah oluşuydu.

(Film nedeniyle ben de Roth’u yazar olarak keşfettim. En verimli Amerikalı romancılardan birisi. Sürekli yeni roman yazıyor. Yaşlandıkça dili daha da sertleşiyor. İnsanlık durumunu ve Amerika’nın toplumsal tablosunu,

bugünkü Amerika fotoğrafının nelerin yıkılmasıyla meydana getirildiğini romanlarında kendisini temsil eden, en önemlisi de Nathan Zuckerman olan karakterler aracılığıyla anlatıyor Roth. Özellikle son romanlarında belli bir kadın tipine karşı duyduğu husumet açık. Müdanası olmadığından siyasi doğruculuk denilen modern çağların liberal takıntısının dili nasıl öldürdüğünü, insan ilişkilerini nasıl sterilize ettiğini ve insanı hayatın köşeliliği karşısında nasıl hazırlıksız bıraktığını da romanlarında işliyor. Romanın sonlarında karakterlerden birisi şu tespitte bulunuyor: “Her geçen gün, kullanıldığını duyduğum kelimelerin neyin gerçekten ne olduğunu giderek daha az tanımladıklarını düşünüyorum.” Bu da tabii bir yazarın en feci kâbusu sayılmalı. Bu hale düşmüş dil artık deneyimi aktarmayı beceremeyecek, doğru –yani itici olmayan- kelimeleri kullanma kaygısı doğruların dile getirilmesini, tanımlanmasını engelleyecek, sunileşecek ve iletişimi hepten imkânsız kılacak demektir.)

Coleman Silk’inki yalan üzerine kurulmuş bir hayattı. Ya da büyük bir sırrın çerçevelediği bir hayat. İster istemez bunu sorgulamak gerekiyordu. Bu yalan bir kere hayatın çizgisini belirledikten sonra o hayatın nasıl yaşandığı ya da o hayatı yaşayan hakkında ne diyecektik. Sonuçta bu ölçüde radikal bir kararla kimliğini değiştirmiş kişi başarılı bir edebiyat profesörü, dürüst bir insan, iyi bir eş ve kötü bir baba olmayı da becermişti. O halde bizim açımızdan onu tanımlayacak asıl kıtas ne olmalıydı? Silk teninin sağladığı avantajla o dönem Amerikasının ırkçılığının kendisine vuracağı prangadan kurtulmak isteyerek kendisine, cemaatine ihanet mi etmişti? (Bundan böyle hayatını beyaz olarak yaşayacağını ve artık kendisini görmeyeceğini söyleyerek ipleri kopardığında annesi oğluna şunu der: “Bir mahkûm gibi düşünüyorsun ey Brutus Coleman. Kar gibi beyazsın ve köle gibi düşünüyorsun”)

Peki, kişinin kendi istediği hayatı kurma hakkı yok muydu, kendisine ihanet etmesini yeğlemek daha mı doğrudu? Silk’i suçlamak ve bir yargıda bulunmak aslında kolay. Irkına ihanet ettiğini söylemek, onun özgürleşmesi için mücadele edeceğine kendisini kurtarmaya çalıştığı için kınamak mümkün. (Gerçi Silk edebiyat fakültesine ilk siyah hocaları alan kişidir aynı zamanda) Roth’un yazdığı gibi bu hükmü verirken “asla yüzleşmek zorunda kalmayacağınız tüm insani sorunlara yönelik bir kibirle de dopdolu olursunuz” tabii.

Bir de şunu sorgulamak gerekiyordu. Yaşadığı hayat verdiği kararı doğruluyor muydu acaba? Yazarın kendisi de aynı soruyu sorar romanda: “Verdiği kararla peşinde koştuğu macerayı buldu mu yoksa kararın kendisi miydi asıl macera?..Yoksa yalnızca herhangi bir Amerikalı gibi ülkenin geleneğine uyup demokratik daveti kabul ederek kökenlerini bir tarafa bırakıp mutluluğun peşinde mi koşuyordu? Yoksa bundan fazlasını mı arıyordu? Ya da daha azını?”

Romanda da filmde de Coleman Silk kararından pişman olduğuna dair bir işaret vermez. Aslında böyle bir kararın muhasebesinin nasıl yapılacağı da belli değildir. Bildiğimiz, hayatının sonbaharında ilişki kurduğu aile içi cinsel taciz mağduru, okuma yazma bilmeyen, çocuklarının bir kaza yangınıyla ölmesinin sorumlusu, Vietnam’da deliren kocasının şiddetine maruz kalmış Faunia’ya herkesten gizlediği sırrını açtığıdır.

Sizce bunu yapması artık taşınamayacak bir yükten kurtulmak istediğinden midir yoksa projenin bittiğini, başardığını ve bütün bunların artık bir anlamı kalmadığını düşünmesinden mi?

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Sahneler

Cako 04.01.2009

Bazı film sahneleri, fotoğraflar, geçerken gözünüze çarpan ya da uzun uzun bakmış olduğunuz herhangi bir şey yer eder aklınızda. (Size de olur mu bilmem bir de kendi yaşadığınız bir anın sizin dışınızdan nasıl görüldüğü kaydedilir belleğinize. Tabii bu tamamen sizin kurgunuzdur ama kurgu olması sizin o anı öyle yaşamadığınız, öyle görünmediğiniz, yüzünüze o ifadenin konmadığı anlamına gelmez). Hiç umulmadık anlarda da gizlendikleri köşelerden çıkıp geliverirler gözlerinizin önüne. İçinizde uyandırdıkları duygular o günkü duygularla aynı mıdır yoksa bugünkü ruh halinize uygun olanlar mı kestirmek de kolay sayılmaz. Bildiğim o sahneler/görüntüler arz-ı endam ettiklerinde bir zincirin boşalacağı, bir müddet hayatın şeritlerini yeniden saracağınızdır.

Malum nedenlerle geçmiş yılın muhasebesini yaparken dönüp dönüp birbirleriyle alakasız üç filmden sahneler geçiverdi aklımdan. Küçük hikâyeler anlatan ve belki de tam o nedenle çok şeyler söyleyen en az üçer kez izlediğim üç film. Birisi Claude Lelouch'un *La Bonne Année*'si (İyi Yıllar) sıradan ama hoş diğer ikisi, Vladimir Menşov'un *Moskova Artık Gözyaşlarına İnanmıyor*'u ile Gabriel Axel'in *Babette'in Şöleni* Oscar ödüllü filmler.

Yılbaşı kutlama keyfinin pek hissedilmediği İstiklal Caddesi'nde yürürken gördüğüm süsler herhalde yaptırdı çağrışımı. Ya da yolda gördüğüm kalabalığın içinden bazı yüzler tetikledi. *İyi Yıllar*'ın siyah-beyaz başlayan ilk bölümünün ilk sahnesinde, yılın son günü sabahın köründe çalan telefonla uyanan, mahmurluğu ahizedeki sesi duyduğu an dağılan ve yanında yatan sevgilisini hemen evden kovarak ortalığı toplamaya başlayan Françoise Fabian'ın o telaşlı yüzüydü gizlendiği yerden çıkarak ilk önüme gelen. (Türkiye'de pek kıymeti bilinmeyen kendi neslinin en güzel ve başarılı aktrislerindendi İspanyol-Polonyalı kökenli Cezayir doğumlu Fabian. İlk kez Rohmer'in *Ma nuit chez Maude* filminde gördüğümde hayran kalmıştım. İzlediğim filmlerinde hep aynı gizemli halini taşır, olgunluk döneminde dahi bir *femme fatale* havasını .) Fabian'ın telaşı koynunda bir başka erkeğin olmasından mıydı, yoksa telefonun ucundaki sesin sahibini yıllar yıllar sonra yeniden göreceği, kendisinden çok farklı, kendi entelektüel arkadaşlarıyla en ufak bir ortak paydası bulunmayan ama derinden bağlandığı, dahi bir hırsız olan bu erkeğe duyduğu özlemin derinliği nedeniyle buluşma zamanının bir an önce gelmesini istemesinden mi filmin sonunda bile tam anlaşılmaz. Hırsızlık hikâyesinin anlatıldığı renkli bölümün ardından gene siyah-beyaza döndüğünde, eve gelen sinemanın belki de en derinlikli aktörlerinden Lino Ventura'nın sabahki durumu da kavradıktan sonraki bakışı ve İyi yıllar deyişi ise erkeklerde az rastlanan bir özgüvenin, ona bağlı görmüş geçirmişliğin ve hüküm vermeden hayatı bırakıldığı noktadan yaşamaya başlamanın fotoğrafıdır.

Moskova Artık Gözyaşlarına İnanmıyor'un erkek kahramanı Aleksey Batalov (Goşa) ise görünmek istediğinin aksine çevresindeki toplumun erkekleri güya yücelten ama aslında onları demirden bir kafese mahkûm eden değerlerine teslim yani son tahlilde sergilediği özgüven fena halde kırılgan bir karakterdir. Sevdiği kadının mesleğiyle kendisinden daha yüksek bir statüde olduğunu, kendisinden daha fazla para kazandığını öğrendiğinde incinen gururunu ancak votka şişelerinin dibinde ve ancak bu ilişkiden kaçarak onarabileceğini düşünür. Sevdiği ve onu seven Vera Alentova'nın (Katerina) bu meseleler hiç umurunda olmasa bile. Kuvvetli olan, çocuğunu tek başına büyütüp erkek egemenliğinin gayet koyu olduğu Sovyetler Moskova'sında fabrika müdürlüğüne kadar yükselmeyi beceren Katerina'dır. Ve kim bilir Goşa'nın o erkeklik vitrininin arkasında gizli, kendisinin farkında olmadığı kırılganlıktır kadını cezbeden. Katerina'nın arkadaşlarından birisinin kocası onu bulup eve getirdikten sonra bir araya geldiklerinde mutfaktaki masada, erkekliğine yeniden inanmaya başlamış çorbasını içerken "sorun nedir" diye soran Goşa anlamaz Katerina'nın, hüznü-hayranlık-aşk ve hasretle kendisine bakarken, yüzündeki ifade ve gözlerindeki ışıkla ne dediğini: "Seni o kadar uzun zaman aradım ki!" / "8 gün" / "Seni o kadar uzun zaman aradım ki".

Yemek pişirmenin aşkla/sevgiyle bağlantısını en açık şekilde işleyen filmlerden birisidir *Babette'in Şöleni*.

Aslında bir sinema şölenidir ve bu şölenin aşçısı/yıldızı Stéphane Audran'dır. İsveç'e bağlı adaların birindeki Allah'ın unuttuğu bir köyde küçük ve püriten bir Protestan kilisesini yöneten iki kızkardeşin evine Fransa'dan kaçarak hizmetçi olarak gelen, geçmişini kimsenin bilmediği Babette her yıl bir arkadaşının kendisine gönderdiği piyango biletine ikramiye vurunca bir şölen düzenlemek için izin ister. Kızkardeşlerin bunun günahkârca bir iş olacağına dair kaygılarına rağmen izin çıkar ve küçük kilise cemaati ve bir zamanlar kızkardeşlerden birine gönlünü kaptırmış bir General'in katıldığı yemek düzenlenir. Protestan kuruluşunun gri tonlarındaki renklerinin egemen olduğu film, yemeğin malzemesinin gelmesi ve hazırlık safhaları boyunca giderek daha canlı renkleri yansıtmaya başlar. Yemek ve o yemeğin hazırlanışındaki aşk/şehvet çevreye can katmaktadır. Şölen boyunca general yemekleri tek tek tanıdıkça bunların Fransız sarayında bir gece verilmiş muhteşem bir şölenin menüsünden olduğunu anlarsınız. Gece herkesin çakırkeyif olduğu, içine kapalı ve hayatın nimetlerine sırtını dönmeyi düstur bilmiş küçük cemaatin üyelerinin yaşamın lezzetini ilk kez tatmanın getirdiği keyfe teslim olmalarıyla biter. Ve akılda kalan tüm yemekleri sunduktan sonra, harıl harıl yanan ocağın başında mutfakta tek başına oturan Babette'in elindeki kadehe doldurduğu kırmızı şarabı kadehin içinde çevirmesi, koklaması ve içmesidir. O şarabın renginde gördüğünüz ise hayattır.

O an aynı zamanda sizin de hayatını bu kavruk köyde yeniden kurabilen ve yaşadığı yeri dönüştüren Babette'e, onun maharetine, yemekle yarattığı hayata hayranlık duyduğunuz, yeni başlangıçların mümkün olacağına inanabildiğiniz andır.

Zaten yeni bir yıldan medet ummak da bu anların varlığına inanabildiğimiz ya da inanmak istediğimiz için söz konusudur. Değil mi?

</div>

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Aşk ve şehvet

Cako 25.01.2009

Nefret ettiğiniz birisiyle sevişe sevişe, hele o sevişmeler had safhada şiddet de içeriyorsa, ilişkiniz giderek artan bir tensel tutku dışında boyut içermiyorsa, onu sevmeniz mümkün müdür sizce? Japon filmlerinde çok rastlanan bir temadır bu bildiğiniz gibi. Çiftin arasında mutlaka şiddet boyutu yüksek, saplantısal bir şehvet vardır ve bundan, başta isteksizlik söz konusu olsa bile kaçılmaz. Ya da yalnızca ölüm bu ilişkiyi bitirebilir.

Türkiye'de şehvetin bu gücü çok anlaşılmış ya da üzerine gidilmiş bir tema değil galiba. Şehvetin şiddetle ilişkisi ve bunların sevişmeyle aşkla bağlantısı da. Sanırım sebeplerinden birisi bu konularda gerçekten çok derinlere gitmek zorunluluğundan. Her nedense ne edebiyatta ne de filmlerde bu ölçüde derine gidilmiyor ya da ben rastlamadım.

(Okuduktan beri epeyce bir zaman geçmesine rağmen hâlâ hakkında tam kararımı veremediğim Orhan Pamuk'un son romanı *Masumiyet Müzesi* bu anlamda derinleştirilebilecek karakterlere ve kurguya sahipti sanıyorum. Ama Pamuk o derinliklere dalmamayı tercih etmiş. Kemal'in saplantısı, arada sevişmelerine yaptığı atıflara rağmen, tensel tutku boyutunun fazlasıyla es geçildiği hele kadınların bu tenselliği nasıl yaşadığı hakkında hemen hiç ipucu vermeyen bir şekilde anlatılıyor. Bu 1970'li yıllarda kızların flört etmelerine

toplumun geniş bir kısmının ters bakıyor olması, damgalanma korkusu, bekaretin önemi gibi gerekçelerle geçiştirilecek bir boyut gibi de gelmiyor bana zira sonuçta romanın kadın karakterleri sevişiyorlar Kemal ile ya da sevgilileriyle. Füsün'un Kemal ile sevişirken ne hissettiğini bilmemek iki hayatı kaydıran bu tutkunun okuyucunun zihninde tam anlamıyla şekillenmesini de bence engelliyor.)

Bu konuya şu sıralarda Digitürk kanallarının birinde de gösterilen bir film nedeniyle girdim. Bir filmin adının nasıl tercüme edildiği o filmi nasıl gördüğümüzü de etkiliyor ve yanlış da yönlendirebiliyor insanı sanki. Geçen yıl gösterime girer girmez izlediğim Ang Lee'nin *Lust, Caution* filminin başına gelmiş bu bence. Filmin adı *Şehvet, dikkat*. Türkiye'de ise *Dikkat şehvet* diye gösterime girdi. Bu tercümede şehvete kapılma dikkatli ol vurgusu öne çıkıyor. Halbuki film insanlık halinden bahsediyor asıl ve buradaki vurgu şehvetin nasıl bir güç olduğuna yapılıyor. En azından filmi izlediğinizde ve sonundaki o beklenmedik tercihle karşılaştığınızda bu mesajı almamak mümkün değil.

Ang Lee aşkın, şehvetin ve sevişmenin türlü boyutlarını filmlerinde ele almış bir yönetmen. Filmleri Türkiye'de de çok ses yaptı. Çizgi dışı filmi *Brokeback Mountain*'in Türkiye'de tutulması aslında sürpriz sayılır. Eşcinsel iki kovboyun aşkını ve bu aşkın yaşanamamasının yalnızca eşcinselliklerini bulundukları ortamda kabullenemeyecek iki sevgilinin değil dokundukları herkesin hayatını karabasana çevirdiğini anlatan bir filmdi. Daha önceki filmlerinden *Buz Fırtınası* da burada çok ilgi görmüştü. Ama benim asıl sevdiğim filmi "*Ye, iç, kadın erkek*" yemek yapmakla aşk/sevgi arasındaki ilişkiyi anlatan ama aynı zamanda Çin'de çözülmekte olan geleneksel aile bağlarının, sarsılan ataerkil otoritenin ve Çin mutfağının muazzam ritüelinin yerini çabuk gıdaya bırakışının hüznü bir tanıklığıydı.

Şehvet, dikkat tüm eleştirmenler tarafından beğenilmedi. Bense gördüğümde açıkçası çok etkilendim.

1940'ların Japon işgali altındaki Şangay'ında geçen film Çinli yazar Eileen Chang'ın 1950'lerde başlayıp yılarca üzerinde uğraştıktan sonra ancak 1979'da bitirdiği bir hikâyesinden uyarlanmış. Japon işgalcilerin kurduduğu hükümetin bir üyesine suikast düzenlemek üzere hazırlanan bir planda, üniversiteli öğrenci grubuna dahil bir genç kız öldürecekleri Bay Yi'nin evinde eşinin arkadaşlarıyla kart oynayarak onun dikkatini çeker. Daha sonra o eve yerleşir ve aralarındaki ilişki de bu sırada başlar.

Bay Yi ile bu oyunu oynayabilmek amacıyla bekâretini gruptan bir arkadaşıyla sevişerek kaybeden genç Wang arasındaki ilk sevişme aslında tam bir tecavüz gibidir. Yi genç kadınla sevişmez ona, fiziksel şiddet de uygulayarak, sahip olur. Ondaki sonraki birlikteliklerinde şiddet aralarında giderek yoğunlaşan şehvetin bir parçasıdır. Sevişmelerde karakterlerin kişilikleri tüm çıplaklığıyla ortaya çıkar. (Filmin sevişme sahneleri olmadan bu ilişkiyi tanımlamak mümkün değildir. Sonunda Wang'ın verdiği kararın inandırıcı olabilmesi için de bu sevişmelerin, içerdikleri gerilimin enerjinin izleyici tarafından görülmesi şarttır. Cinsellikle şiddet arasındaki ilişki bir hayli netamelidir. Çizgileri çizmek doğrularla yanlışları tanımlamak bu ilişkinin niteliğini, nerde koptuğunu ya da kendini nasıl ürettiğini belirlemek kolay değildir. Tutkunun şiddetiyle şiddetin tutkusu arasındaki farkı ya da bağı bulmak da.) Bu şehvet giderek bir bağı ya da bağımlılığa dönüşür. Buradan baştan çıkarma oyununa nefretle başlayan Wang'ın son ana kadar fark edemediği ve uğruna inanılmaz kararını vereceği bir aşk, Bay Yi açısından da alışık olmadığı bir şefkat duygusu doğar.

Bir yanıyla ürkütücüdür bu yaşanan zira cellâdına âşık olan bir kadın hikâyesi gibi de okumak mümkündür anlatılan hikâyeyi. Ya da her şeyin bir hayal olduğunu görüp, kendini tenine teslim ederek kaçmak diye de. Ama doğrusu kaçılacak bir yer de yoktur.

Vasatlık cehennemi

Cako 08.02.2009

İnsanın kendi vasatlığıyla barışık yaşaması zor iş. Tabii kendi vasatlığınızın farkında olmanız için vasat olmayanın neye benzediğine dair bir fikrinizin de bulunması gerekiyor. Erişilmesi gerekenin, parlak olanın, arzu edilenin/ arzu edilmeyi sağlayanın nitelikleri hakkında kafanızda bir fikir şekilleniyor. Belki kendinizi de oralarda görmek istiyorsunuz ama gücünüz, becerileriniz, nitelikleriniz o noktaya ulaşmaya yetmiyor. İşte o zaman cehennem ateşinde yanmaya mahkûm olduğunuzu da anlıyorsunuz.

Farklı bir dünyanın ayırdında olmasanız, daha iyi ya da daha güzel, daha kalıcı, daha yaratıcı sayılan hakkında bir fikriniz bulunmasa, ya da bunlar sizi aslında ilgilendirmese mutlu mesut yaşayabilirsiniz. Zira sizin sıradanlığınızı, hayatınızın tekdüzeliğini sizin bundan alabildiğiniz küçük keyifleri bozacak bir zehir ne ruhunuza ne de aklınıza akmaktadır. Küçük mutluluklarla yetinmeyi biliyorsunuz da demektir bu bir bakıma. İhtiraslar sizi tüketmiyor, hayatınıza gereksiz fırtınalar taşıymıyordur. Kendisiyle barışık kalarak vasatlığını kabul edenlerin bu haline tevekkül de diyebilirsiniz, çaresizlik de. Yaşamın çizgileri dışına çıkmayı akıl ya da arzu etmeyenler, ya da bu çizgilerin ötesine geçerse başarısız, dayanaksız, kimsesiz kalacağından korkanlar bu nedenle vasatlıklarıyla yaşayabilirler. Ara sıra farklı bir çizgi onları da cezbeder görünse, içlerinde bir kıpırtı yaratsa da.

Kendi vasatlığının farkına varmadan, ya da böyle olduğunu kabullenemeden yaşayanlar var bir de tabii. Onlar aslında tam da vasatlıkları nedeniyle daha iyinin, daha güzelin, daha parlağın ne olduğunu kestirmekten de acizdirler. Daha doğrusu oralara erişmiş olanların bulundukları yere hangi becerilerle, ne çabalarla, özverilerle geldiklerini, bir şaheserin, bir düşüncenin, bir mükemmel eylemin oluşmasının arkaplanındaki bilançoyu düşünmezler bile. Ama o noktada görülmek, kendilerine bir usta/ virtüöz/ dahi/ büyük yaratıcı imiş gibi davranılmasını isterler. Bunlardır kifayetsiz muhteris diye tanımladıklarımız ve hem umutsuz vakadırlar hem de etraflarına diğer iki sınıflamadakilerin aksine zarar da verirler. Kıskançlık, haset hem onları yer bitirir hem de o vasatlığa rağmen –bazen de o vasatlık nedeniyle- bir iktidar konumuna geldiklerinde gölgesine bile yetişemeyecekleri kişilerin kuyusunu kazmaya, onları tüketmeye, ezmeye neredeyse ömürlerini adarlar.

Bu son kategoriden insana klasik örneklerden birisi 18-19. yüzyılın önemli müzisyenlerinden Antonio Salieri idi. Gerçek hayatta yaşadığı gibi değil de o dönemde kendisinin en büyük rakibi sayılan Mozart'ın genç yaşta, tam da belirlenemeyen nedenlerle, zehirlenmiş olduğuna inanılarak ölmesinin ardından yayılan şehir efsaneleri nedeniyle popüler dimağa yerleştiği haliyle. Salieri'nin Mozart'ı zehirlediğine dair bir kanıt, karısının bazı sözleri dışında yok. Ancak Puşkin bile yedi ölümcül günahın "haset"le suçladığı Salieri ile Mozart ilişkisini anlatan tek perdelik, daha sonra Rimsky-Korsakov'un opera haline getirdiği bir piyes yazdı. Merak ettiği ve Salieri'yi yargıladığı tema vasatlığın deha karşısında kötülüğe nasıl teslim olduğuydu.

Bu çizgiden yola çıkarak yapılan en etkileyici kitlesel eser ise *Küheylan* piyesinin yazarı Peter Shaffer'in *Amadeus* piyesiydi. Sonradan Milos Forman'ın filme de çekmesiyle müzik tarihi popüler düzeyde bu haliyle yani kıskançlıktan kıvranan Salieri'nin Mozart'ı öldürdüğüne inanılarak şekillendi.

Halbuki Salieri kendi çapında önemli bir müzik adamı, Liszt, Schubert, Beethoven gibi müzisyenlerin öğretmeni idi. Mozart'ın müziğine çok düşkün, aksi mizaçlı ama kendisi de bir dahi olan Beethoven'ın Salieri'ye saygısı Mozart'ın ölümünün ardından Salieri'ye iki keman sonatı adamasından, ve Salieri'nin bir operasındaki

düet üzerine bestelediği piyano varyasyonlarından anlaşılır. Dünyaya Puşkin ve Forman gibiler nedeniyle kendi vasatlığının kurbanı bir kötülük simgesi diye sunulan Salieri'nin derin trajedisi dâhi olmaması ya da bir dâhiyle aynı dönemde yaşamasıydı.

Bu büyük haksızlığın bir boyutu da tabii, sanatın tarihî gerçekliği kendi bildiği gibi, meraklısı olduğu konular etrafında yoğurması. Kontrolsüz bir güçle bugünlerin tarih bilgisini-bilincini tanımlaması. Televizyonlardaki tarih dizilerinin de en önemli işlevi bu. Geçenlerde okuduğum bir yazıda Orson Welles'in *Citizen Kane* filmi nedeniyle dünya kötüler galerisinin başköşelerinden birisine oturtulan gazete sahibi William Randolph Hearst'un hakkında yazılan iki ciddi biyografi kitabında aslında hiç de o filmin anlattığı gibi birisi olmadığı sonucuna varıldığı anlatılıyordu. Sinema tarihinin gelmiş geçmiş en önemli yapıtlarından olan bu filmin sonunda Kane'in içine düştüğü derin yalnızlığın da sonunda Hearst'i değil, yalnız ve küskün bir dahi olarak yaşamını sürdüren Welles'in geleceğini anlattığı vurgulanıyordu.

Dehanın yalnızlık, aksilik, dışlanmayla ilişkisi üzerine çok şey yazıldı. Her dahi bu kadere mahkûm da değil aslında. Öyle bile olsa dâhinin yaptığı işte, ürettiği eserde, bunların gördüğü kabulde, kendi kişisel tarihinin ötesine taşan, taşınan, ulaşan bir değer yaratmasında bu yalnızlığı aşmasını sağlayan bir dayanağı var. Yaslanacağı, huzuru bulacağı. Vasatın ise yalnızca tüketen vasatlığı.

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Hayallerin peşinde

Cako 01.03.2009

Geçen hafta yazıyla uğraşırken Ayhan Aydan'ın ölüm haberi geldi. O yüz karası Yassıada mahkemelerinden sonra iyi ki inzivaya çekilmiş diye düşündüm. O inziva nedeniyle ki kimsenin elinde yakın zamanlarda çekilmiş fotoğrafı yoktu. Bu nedenle genç nesiller de Ayhan Hanım'ı tüm güzelliğiyle gösteren eski fotoğraflarıyla tanıdı. İnsanların aklına o güzellik nakşedildi. Arkasından yazılanlar sayesinde de o güzelliğin aynı zamanda ne ölçüde bir ruh güzelliğiyle, cesaretle ve galiba yalnızca bazı kadınlara özgü bir vakarla eşleşmiş olduğunu da anladık.

Yaptığı aslında çok basitti. Kendini tanrı katında gören mağrur bir mahkeme heyetine, yalnız bir kadını çok kolay ezebileceklerini düşünen bir erkek grubuna kadınca bir cevap vermişti. Kendi hayatına, aşkına, tercihinine sahip çıkmıştı. Güveneceği bir servete, aileye, çevreye de sahip değildi. Güvenebileceği sadece yeteneği ve kişiliği. Ve bu kadarı o herkesi titreten heyeti rezil etmeyi başarmasına yetmişti. Sevddiği ama uzun zamandır görüşmediği, çocuğunu doğurmayı arzuladığı erkeği, onun mahkemedeki en zor, en yıkılmış, en çaresiz anında satmamıştı.

Bizimki CHP'li bir aileydi ama Adnan Menderes'in asılmasından 'asla kabul edilemeyecek bir günah' diye bahsedilirdi. Ayhan Hanım içinse hep sessiz bir saygı havası esirdi evde. Sonuçta Ayhan Hanım sıradışı bir kadın diye belleğime kazınmıştı. Nitekim de öyleydi. Yıllar sonra bu konuları biraz daha derin düşünmeye başladığımda Ayhan Aydan'ı hep farklı bir yerde konumlandırmayı sürdürdüm. Ancak diğer kadının hakkının yendiğini de giderek daha ciddi şekilde düşünmeye de başladım. Diğer kadın Berin Menderes'ti. Ya da asıl kadın.

Adnan Menderes'in o fırtınalı ruhunun ürettiği heyecanların tüm ağırlığını büyük bir vakarla taşıyan, kocasının çocuk kalmış kişiliğine, Şevket Süreyya'nın deyişiyle "iki ruhluluğunun sonuçlarına tahammülle katlanan ve ona, kendi acıları ne denli derin olursa olsun sığınaklı bir liman sunmayı becerebilen" Berin Hanım. Berin Hanım'ın hikâyesinde kuşkusuz Ayhan Aydan'ın Adnan Menderes ile kurduğu ilişkinin heyecanı, dramatik bir Yassıada sahnesi yoktur ama bu O'nun da bir trajedinin baş kahramanı olmadığı sonucunu vermez. Aslında hayatının iki temel direği olmuş kadınlar açısından ne kadar şanslıdır Adnan Menderes, o romantik, kadersiz ve taşıyamadığı bir rolün altında ezilen trajik adam.

Ben asıl *Hayallerin Peşinde* filminden bahsetmek istiyordum bugün. Yazdığımдан beri bir diş ağrısı gibi peşimi bırakmayan vasatlık konusunu, onun ağırlığını, öyle olduklarını bilerek ama bu konuma da isyan ederek yaşamak zorunda kalanların trajedisini bu kadar iyi anlatan bir film ne zamandır görmedim. Sıradan hayatların o sıradanlık nedeniyle nasıl ezilebileceği, o hayatlar içindeki hep bastırılmış fırtınaların günün birinde hayata anlam verdiği sanılan her şeyi önlerine katarak nasıl yok edebileceklerini ne kadar çarpıcı bir sükûnetle, mesafeyle anlatmış yönetmen. Çemberin dışına çıkmadıkları için hayatlarını bir sıkıcı senaryo ya da esaret olarak yaşamak zorunda kalan April ve Frank'in çaresizliği insanı nasıl da mıhlıyor.

Bir bakıma Amerikan kent çeperi (suburban) hikâyeleri hep birbirinin aynıdır. Şehirde kalmayı tercih edenlerin, buralarda yaşayanlara 'kapitalist çarkın dişlileri olmayı gönüllü kabul etmişler' diye hakir görerek bakmaları yeni de değildir. Buralardaki hayatın tekdüzeliği, bazen ikiyüzlülüğü, küçük ruhlu insanların hasedi pek çok romana ve filme konu da olmuştur. Peki, bu kadar tanıdık temalardan bahseden bir filmin (romanını okumadım ama değerlendirmelerine güvendiğim Sevin Okyay'a göre Sam Mendes'in filmi Richard Yates'in romanını gayet sadık şekilde aktarmış beyaz perdeye) bu kadar etkileyebilici olmasının sebebi ne? Galiba en önemli sebep yaşamlarını izlediğimizi sandığımız kahramanların ilk tanıştıkları andan itibaren bir çarkın dişlileri olmayacaklarına dair içimizde uyanan inanç.

Kate Winslet'in insanı derinden etkileyen oyunuyla canlandırdığı April filmin aslında en talihsiz kişisi. Zira kendisini bunaltan vasatlığa, sıradanlığa ve bu hayatın ritmine en çok isyan eden buradan kaçış yolu arayan o. Üstelik içinde tiyatro aşkı taşıyan birisi de olduğundan bu çarkın ötesinin ne olduğuna dair bir fikri, beklentisi, hayali de var. Ne yazık ki April kendisini sıradanlığın ötesine taşıyacak alanda yani tiyatrodan vasat. Bu nedenle de kendisini içine girdiği çarktan çıkarması mümkün değil. Bunun farkına varmaksa onu içten içe eritiyor.

Kocası Frank sıradanlığı büyük kumarlarla, heyecanlarla, atılımlarla değil küçük kaçamaklarla, sinisizmle katlanılır kılmaya çalışıyor. Bir an için karısının birlikte Paris'e giderek farklı insanlar olabilme imkânını yakalama hayaline kendisini kaptırıyor da. Ama karısından farklı şekilde, belki onun kadar da vasat olmadığı için/halde Frank bilinenin güvenilirliğini, bilinmeyenin heyecanına ya da sunabileceklerine tercih ediyor. Zira eldekini hesabını yapmak mümkündür ama elde edilmek istenenin elde edilebileceği, edilse bile bunun asıl istenilen şey olduğu kesin değildir. Bu durumda nefret ettiği, zamanında babasının da çalışıp bir yerlere varamadığı şirketin yeni bir bölümünde çarkın büyük dişlilerinden birisi olmaya soyunmak Frank için yeterince heyecan vericidir.

Kendi hayatını bu şekilde kurduğunda ve kutsal ailenin bekasını da bu şekilde sağladığına karar verdiğinde ise Frank elindeki daha doğrusu elindeki en değerli varlığı yok ettiğinin farkında değildir. Filmin sonunda farkına vardığında artık geri dönmek mümkün değildir.

Sakin, yarı karanlık bir sahnede, herkes işten evine gittikten sonra elindeki teybe mektup dikte eden Frank şunu söyler: "Elindeki bilmek virgöl, neye ihtiyacın olduğunu bilmek virgöl, nesiz yapabileceğini bilmek

taksim, bu stok kontrolüdür.”

Hayallerin Peşinde stok kontrolünü yapamayanların, daha doğrusu yanlış yapanların hikâyesidir sanırım. Ya da Paris’e gidemeyenlerin, gidemeyeceklerin, gitmeye cesaret edemeyeceklerin.

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Yazmak üzerine

Cako 03.05.2009

Fazlasıyla ayrı kaldık. Hata bende diyeceğim ama ortada hatalık bir durum var mı onu da bilmiyorum. Belki tembellik, belki de pillerin boşalması. Her neyse bu sessizlik/yazısızlık devresinde bir şeyin iyice farkına vardım. Yazmakla ilişkim hayli karmaşık. Aşkla nefret arasında gidip geliyorum yazı yazmam gerektiğinde.

(Geçmişte, bilgisayarlar ve ekranları hayatımı esir almamışken, kâğıdın başına oturdum elimde kalemle. Ya da kâğıt daktiloya takılmış olurdu. O beyazlıkla mücadele çok zorlardı beni. Saatler geçtikten sonra, vakit öldürmek ve asıl işe odaklanmamak için bulunan tüm gerekçeler, mazeretler ve hepsinden önemlisi kuruyemişler bittikten, yetiştirilecek ödev, makale, raporun tesliminin daha fazla ertelenmesi ihtimali tamamen yok olduktan sonra kendinden nefret ederek insanın o boş kâğıda baktığında hissettiği hiçlik ne öldürücü bir duyguydu/duygudur. Bilgisayar ekranı bir nebze daha iyi zira yazıyı yazmasanız bile ekranı dolu tutabiliyorsunuz. Züğürt tesellisi belki ama işe yarıyor.)

Yazacak konu eksikliğinden ya da söyleyecek sözüm olmadığını düşündüğümünden değil, neyi nasıl yazdığımla ilgili tereddütlerin, endişelerin, vehimlerin ürünü bu med-cezir. “Ya iyi yazamazsam”, “sözcükleri kıvamında yoğuramazsam”, “istediğimi tam söyleyemezsem” kurtlarının içimi kemirmesinden. Yazılı metinler görünür ve kalıcı olduklarından onlar hakkında verilecek hüküm sanki daha ağır. Sözcüklerin yani benim yarattığım bir düzen içinde yan yana gelmiş nesnelerin vermek istediğim ya da verdiğimi sandığım anlamdan çok farklı anlamlar yüklenmesi, öyküler anlatması, hiç aklımdan geçmemiş, ya da geçtiğini bilmediğim, fark edemediğim şeyleri söylemiş olmaları mümkün.

Hele üzerinden zaman geçtikten sonra, yazılmış bir metnin tamamen başkalarına ait olacak bir nesneye dönüşmesinin yarattığı korku da sarabiliyor içimi. Zira sizin elinizden çıkan bir metin kendi başına buyruk, alıp başını hiç bilmediğiniz, tanımadığınız, gitmek istemediğiniz yerlere de gidebiliyor.

Ve siz onun nereye gidebileceğini çaresizlikle izlemekten gayri hiç ama hiç bir şey yapamıyorsunuz. Hayır oralara gidemezsiniz, yanlış yoldasınız diye bağıramayacağınıza göre. O metin artık sizden bağımsız, kendi hayatı, serencamı, etkileri olan bir varlık haline dönüşmüştür. Bu böyle olmasaydı edebiyatın, felsefenin temel metinleri üzerinde aradan yüzyıllar geçtikten sonra hâlâ bu kadar şey yazılabilir, hâlâ yeni bir şeyler söylenebilir miydi? Bu kimin gücüdür acep? Yazarın mı, zamanın mı, metnin mi, okurun/yorumcunun mu?

Belki de bundan sevmezdim yazmayı: sözün uçuculuğunun ferahlığı karşısında yazının kalıcı olmasının içerdiği tehdit. Her yazıya serpiştirilmiş ipuçlarının hiç tanımadığım kişilerin katılabileceği bir safariye imkân tanımasını istemezdim. Artık atlattığımı sanıyordum bu iç gerginliğini. Bir oturuşta kolayca yazabildiğimden değil ama yazmayı ara ara da olsa sevebildiğim için.

Geçmişte bir fikir aklıma düştükten ya da onu tanımlayan, belirleyen şekillendiren sözler bir kez ağızımdan çıktıktan sonra bunları yazıya dökmenin anlamsızlığına dair katı bir inancım vardı. Yazma tembelliğimin bu mazereti uzun zaman hâkimiyetini korudu.

Bir yandan yaz beni diyen düşünceler, onlara eşlik eden duygular, hafızadan süzülüp gelmeyi ve konuya dahil edilmeyi bekleyen hatıralar, şimşek hızıyla bunları görüntülendiren film sahneleri, edebi metinler, yüzler, bakışlar, replikler; diğer yandan bunları yazıya istediğim gibi dökemeyeceğim korkusu. Korku değil belki de, insanı kilitleyen bir endişe, tedirginlik. Aklıma gelenlerin hakkını kelimelerle verememek kaygısının yanında bir de kelimelerin hakkını verememek tedirginliği. Hâlâ varlığını sürdüren.

Ama hatırlamadığım, bilmediğim bir zamanda sözcüklerle yazıda oynamanın, onlarla bir metin içinde cilveleşmenin, bir duyguyu ya da düşünceyi, bir tasviri ya da öyküyü sabırla işlemenin cazibesi beni de ağına düşürdü. Korkular yok olmadı ama nereden çıktığını anlamadığım bir cüretkârlık, artan bir küstahlıkla o korkulara meydan okudu.

Bunları düşünürken ve benim yazılar bu derin iç çekmeler eşliğinde bir türlü yazılamazken başkalarına sığınmam, onlardan bana yol göstermeleri, önümü açmaları için yardım istemem gerekti. Yazarlar yazmak hakkında ne düşünmüşler ve yazmışlar diye ararken, bizim buralardan sayılabilecek, İskenderiye'den ayrılrsa da İskenderiye'yi içinden asla atmamış, anıları ve diğer eserleri yazık ki Türkçeye çevrilmemiş André Aciman'ın bir yazısını buldum.

Aciman diyordu ki, "yazı yazma eyleminin kendisi benim açımdan, bir alan bulup orada kendime bir yuva inşa etmenin, şekilsiz, hamur gibi bir dünyayı alarak onu kağıtla sağlamlaştırmanın yolu oldu... hayatıma bir şekil, bir anlatı, bir kronoloji vermek için yazıyorum; ... her ne kadar bana göre fazla gerçek kalan ve hiç bir zaman benim arzuladığım kadar geçici ve muğlak olmayan bir hayattan uzak kalmak için yazdığımı bilsem de, gerçek hayata erişebilmek için yazıyorum... kim olduğumu anlamak için yazıyorum... kimbilir belki de yazmak en sevdiğimiz anılarımızı tek tek yerleştirebileceğimiz, onları aklımıza estiği gibi düzenleyeceğimiz paralel bir evren açıyordur bize. Belki de bundandır anılarını yazan herkesin yalan söylemesi.

Gerçeği gerçeklikte de değiştirebilmek için kâğıt üzerinde değiştiririz... Hayatımız hakkında onu yaşadığımız gibi görmek amacıyla yazmayız, başkalarının onu görmesini istediğimiz gibi görmek için yazarız. Bu şekilde onların bakışını ödünç alıp, kendi hayatımızı kendi gözümüzden değil onların gözünden görmeye başlarız... Belki ancak o zaman kendi hayat hikâyemizi anlamaya veya ona tahammül etmeye hatta onu güzel bulmaya başlarız; herhangi bir hayat güzel olduğundan değil ama güzel bir hayatın ölçüsü onun kusurlarını görüp bunların asla affedilemeyeceğini bilerek her gün başka tarafa bakmayı öğrenmek olduğundan."

Kısacası yazmakla yaşamak birer ruh ikizi gibi geliyor artık bana. Acılarıyla, kalleşlikleriyle, güzellikleri ve sürprizleriyle, tuzakları, yalanları, yanılsamalarıyla, size can veren ya da tüketen mücadeleleriyle. Hayattan nasıl kopulamiyorsa yazmaktan da meğer kopulamiyormuş. Olsa olsa mola alınabiliyor. Fena da gelmiyor doğrusu.

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Okuyucu

Cako 17.05.2009

İnsanın gemişı bazen nasıl da hiç beklenmedik bir anda, baskın yaparcasına karşıısına çıkıverir. Hazırlıksız yakalanılınca, hele o gemişı bırakıldığı yerden alıp yeniden gözden geçirmek gibi bir arzunuz da yoksa, sadmeyi atlatmak kolay olmaz. Dengeyi bulmak zaman alır. Çoktan kapandığı sanılan hesaplar, bir hayata damgasını vurmuş anlar, bastırılmış anılar, bir kenara atılmış ancak aslında hiç cevaplanmamış sorular sökün ediverir. Kaçmak mümkün değildir, bir şekilde yüzleşmek gerekecektir.

Gerçi neyi ne kadar ve ne ölçüde doğru hatırlayacağınızı, hafızanızın ne ölçüde sadakatle davranacağını da bilemezsiniz. Ondan değil midir zaten yıllar sonra karşılaşılan dostların, sevgililerin hatta düşmanların aynı olayı hep farklı hatırlamaları, ortak paydalı kişisel tarihleri kendi açılarından yazmaları.

Gemişin başınıza üşüşmesi herhangi bir yerden yükselen bildik bir şarkı, bir reklam afişindeki yüz, bir romanda karşılaşılan bir söz ya da cümle, bir şiir dizesi, film sahnesi, umulmadık bir yerde karşılaşılan tanıdığınız ya da tanıdığınız kişiyi size anımsatan birisinin tetikleme sonucunda gerçekleşebilir. Ya da Proust'un kahramanı Marcel gibi bir çikolata ısıarak çocukluğunuzda hep erken saatlerde yattığınızı anımsayarak başlarsınız bir hayatın, bir arayışın ve bir dönemin öyküsünü yazmaya.

Ya da bir koku sizi sürükler götürür. Bir yemeğın, bir yerin, bir parfümün ya da bir tenin kokusu. Hep bir yerlerinizde sakladığınız, bilmeseniz bile sizinle yolculuk eden, bir tenden sizde kalan, ille de güzel olmaları gerekmeyen, tanıdık kokular.

Kate Winslet'in en iyi kadın oyuncu dalında Oscar ödülünü kazandığı *Okuyucu/The Reader* filminde hapishanede eski âşıkaların karşılaştığı sahnenin Bernhard Schlink'in romanındaki vurgusu da tenin kokuları üzerinedir.

(Filmi görmemiş ya da romanı okumamış olanlar için anlatayım.15 yaşındayken 36 yaşındaki Hanna Schmitz adlı tramvay biletçisiyle ilişkisi olan, sevişmeden önce veya sonra sevgilisine edebiyat dersi kitaplarını okuyan Michael Berg hukuk fakültesindeyken izlediği, toplama kamplarında görev yapmış dört kadının aleyhinde açılmış davada eski, ve galiba da tek aşkının kimliğini öğrenir ve okuma yazma bilmediğini anlar. Hanna okuma yazma bilmediğini gizlemek uğruna savaş sırasında ve Michael ile birlikte olduğu dönemde kariyer fırsatlarını teptiği gibi, mahkeme sırasında da bu sırrı açığa çıkmasın diye mahkemedeki suçlamayı tek başına yüklenir. Michael'in bunu anladığı noktada okuma yazma bilmediği için suçlamanın askıda kalacağını bilmesine rağmen duruma müdahale etmemesi ve bunun etrafında şekillenen, böyle bir şeyi yapmaya hakkı olup olmadığına ilişkin ahlaki sorgulama kitabın en güçlü bölümlerinden birisini oluşturuyor bana göre. Michael hapisteyken Hanna'ya çeşitli eserleri okuyarak doldurduğu kasetleri gönderir. Hanna bu sayede okuma yazmayı söker. Tahliye edilmesi yaklaştığında hapishane müdiresi Michael'a haber verir ve iki sevgili yıllar sonra ilk kez buluşurlar.)

"Onun kokusunu eskiden özellikle sevmiştim. Hep taze kokardı: Yeni yıkanmış gibi ya da taze çamaşır; taze ter ya da yeni sevişmiş gibi kokardı. Parfüm sürerdi bazen –hangi parfümdü bilmem- ve o parfüm de her şeyden daha taze kokardı. Bu taze kokuların altında, daha başka daha ağır, daha koyu, daha kekremsi bir koku olurdu. Onu meraklı bir hayvan gibi defalarca koklamıştım. Hanna'nın yanında oturuyor ve yaşlı bir kadının kokusunu duyuyordum. Büyükannelelerden, yaşlı teyzelerden tanıdığım ve huzurevlerinin odalarında ve koridorlarında havaya bir lanet gibi asılmış bu kokuyu ayırdeden nedir, bilmiyorum. Hanna böyle kokmak için çok gençti."

Aslında bu karşılaşma yazarın sevgilisine ikinci ihanetinin sahnesidir. Karşılaştıklarında Hanna'yı kucaklayamaz,

ona sarılamaz. Gösterdiği ilgi derinlerde taşıdığı ve asla tam kaynağını bilmediğimiz, ya da sebeplerine tam ikna olmadığımız bir suçluluk duygusunun sonucudur. Bir bakıma Michael 15 yaşında tutkuyla âşık olmuş ve ondan sonra âşık olduğu kadın da dahil olmak üzere kimseyi sevememiştir.

Hayatını, o günkü kendinden, yaşadığı büyük aşktan ve en son kez göz göze geldiklerinde Hanna'nın peşinde koşmamış olmasından kaynaklanan suçluluktan bir kaçış olarak yaşar. Daha doğrusu kendisini mutsuzluğa mahkûm eden bu geçişle sürekli olarak hesaplaşma işkencesidir. Bu yanıyla Michael'in kişisel düzeyde yaşadığı dram, çelişkiler ve hesaplaşma (bu hesaplaşmanın yarattığı zorluklarla birlikte) ülkesi Almanya'nın 1930-40'lardaki tarihiyle hesaplaşma çabalarının bir izdüşümüdür.

"Ne ki, kaçış yalnızca bir uzaklaşma değil, bir varıştır aynı zamanda. Ve bir hukuk tarihçisi olarak benim vardığım geçmiş, günümüzden daha az canlı değildi... Benim araştırma alanlarımdan birini de Üçüncü Reich'da hukuk konusu oluşturmuştu ve bu alanda geçmişle günümüzün, bir yaşam gerçekliği içinde nasıl kaynaştığı özellikle belirgindir. Burada kaçış, geçmişle uğraşmak değil, izlerini taşıdığımız ve birlikte yaşamak zorunda olduğumuz bir geçmişin mirasına karşı kör kalan bir kararlılık içinde günümüze ve geleceğe yoğunlaşmak anlamına gelir tam da."

Filmi gördüğümde Winslet'in oyununa ne denli hayran olduysam (gerçekten de yıllar önce bu kitabı okuduğum zaman tahayyül edeceği Hanna herhalde buydu) Ralph Fiennes'in pısırık tiplemesini, kötü oyununu o denli itici bulmuştum. Kitabı tekrar okuduktan sonra Fiennes'in iticiliğinin aslında Michael'in iticiliği olduğuna inanıp bu yargımı biraz değiştirdim. Zira Michael aslında itici bir karakterdi.

Olumlu olduğu tek zaman Hanna ile ilişkisinin başladığı yıllardı. Kendisi de Hanna'nın ne anlama geldiğini zaten yıllar sonra idrak eder. "Endamı yüzünden değil, duruşu ve hareketlerinden ötürü gözlerimi ondan alamadığımı yıllar sonra anladım." Ardından da dayanılmaz bir ihtirasla kadını arzular: "Günahkâr düşüncelerimden kurtulamadığımı her geçen gün görüyordum. O zaman günahkâr edimi de arzular oldum."

Delikanlılık çağındaki bir erkek çocuğun kendinden yaşlı bir kadınla ilişki kurması o dönemin fantezi dünyasının bir hedefidir. Filmlerin de bitmez tükenmez hikâyelerinden birisidir. Ben yaşlarda olup "1942 yazı" filminde Jennifer O'Neill'e âşık olmayan, onunla sevişen çocuğu kıskanmayan birisi var mıdır? Ama o filmlerde, o ilişkilerde erkeklığe geçiştir yaşanan ve kadın kurulacak geleceğin temelini oluşturan, hep sevilen ve hatırlanan bir sevgilidir.

Bu nedenle Michael'in ruhundaki yaranın nereden geldiğini anlamak gerekir. Hanna'ya âşık olmasından mıdır hayatını eksik yaşaması, ona kendince ihanet etmesinden mi yoksa hayatının gerçeğini öğrendikten sonra tek aşkının bir toplama kampı görevlisi olmasının dayanılmaz ağırlığından mı?